

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Činkole

**SLOVENSKI PROTOKOL IN SLOVENSKA
KULTURA**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Činkole

Mentor: doc. dr. Aleš Gabrič

**SLOVENSKI PROTOKOL IN SLOVENSKA
KULTURA**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

KAZALO

<u>1. UVODNA BESEDA</u>	<u>5</u>
<u>2. UVODNI POJMI</u>	<u>9</u>
2.1. DIPLOMACIJA _____	10
2.2. KULTURNA SPECIFIČNOST _____	11
2.3. DIPLOMATSKI PROTOKOL _____	13
<u>3. NASTANEK IN RAZVOJ DIPLOMATSKE IN PROTOKOLARNE PRAKSE</u>	<u>16</u>
<u>4. DUNAJSKA KONVENCIJA</u>	<u>21</u>
4.1. DUNAJSKA KONVENCIJA O DIPLOMATSKIH ODNOSIH _____	22
4.2. DUNAJSKA KONVENCIJA O KONZULARNIH ODNOSIH _____	23
<u>5. SLOVENCİ IN DIPLOMACIJA SKOZI ZGODOVINO</u>	<u>24</u>
<u>6. SLOVENSKI KULTURNI SINDROM</u>	<u>28</u>
<u>7. VZPOSTAVLJANJE DIPLOMACIJE V NOVI DRŽAVI</u>	<u>32</u>
7.1. VZPOSTAVLJANJE DIPLOMACIJE OB OSAMOSVOJITVI _____	33
7.2. IZZIVI MLADE SLOVENSKE DIPLOMACIJE _____	34
<u>8. DIPLOMATSKI PROTOKOL</u>	<u>38</u>
8.1. PROTOKOL V REPUBLIKI SLOVENIJI _____	39
8.1.1. PROTOKOL REPUBLIKE SLOVENIJE _____	40
8.1.2. DIPLOMATSKI PROTOKOL V OKVIRU MINISTRSTVA ZA ZUNANJE ZADEVE _____	41

8.2. WHEN IN ROME, DO AS THE ROMANS DO	41
8.3. PREDNOSTNI RED	42
8.4. DIPLOMATSKÉ POGOSTITVE	43
8.5. DIPLOMATSKI BONTON	45
8.6. VIZITKE, VABILA, ZAHVALE	45

9. POSEBNOSTI SLOVENSKE DIPLOMACIJE OZIROMA PROTOKOLA

46

9.1. IZVOR POSEBNOSTI V SLOVENSKEM PROTOKOLU OZIROMA DIPLOMACIJI	47
9.2. PROTOKOLARNA SREČANJA IN OBISKI	47
9.2.1. PROTOKOLARNI OBJEKTI	47
9.2.2. OBISKI TUJIH POLITIČNIH FUNKCIONARJEV V SLOVENIJI	49
9.3. PROTOKOLARNA DARILA	50

10. ZAKLJUČNA BESEDA

55

11. LITERATURA IN VIRI

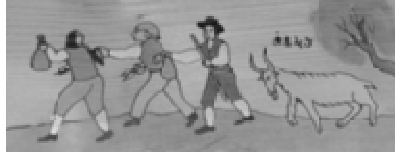
58

11.1. LITERATURA	58
11.2. VIRI	62
11.3. POGOVORI	64

12. PRILOGE

65

1. UVODNA BESEDA

Poslikane panjske končnice so eno od poglavij ljudske umetnosti na Slovenskem. Ustvarjene so bile večinoma od in za pripadnike nižjih, kmečkih družbenih plasti na naših tleh ter so se pojavile v drugi polovici 18.stoletja. Motivika je zelo različna; vse od nabožnih do posvetnih tem, od verjetnih pa do manj verjetnih vaških zgodb, ki so se na nekaterih čebelnjakih kot malana vaška kronika ohranile vse do danes (Makarovič in Rogelj Škafar, 2000 in Kovačič, 1993).

Kultura. Kultura kot vseobsegajoča, vseprežemajoča, na čase otipljiva, spet drugič neotipljiva. Kultura kot osnovni gradnik nacije in s tem tudi nacionalne države. Nacionalne države, ki stopa v monolog ter dialog in polilog z ostalimi državami. Država, ki je na podlagi golega dejstva sobivanja v to komunikacijo nenazadnje prisiljena. In v tej komunikaciji, v katero vsaka država vstopa z določenimi interesi in nameni, je ključnega pomena dvoje – prvič so to natančno določeni interesi, saj se vsaka dobra izvedba začne z jasno postavljenimi cilji. V nasprotnem primeru se kaj lahko zgodi nekaj podobnega kot deklici v zgodbi Alica v čudežni deželi. Namreč medtem, ko je Alica iskala pot iz Čudežne dežele, je prišla do križišča in zmedena vprašala mačko Režalko: »Po kateri poti naj grem?«. »Kam greš?« jo je vprašala mačka. Alica ji je odgovorila, da ne ve. Mačka Režalka ji je odvrnila: »Če ne veš kam greš, te bo vsaka pot pripeljala tja« (Blanchard, 2000: 73).

Drugič pa je pomembno, da so ti cilji in interesi tudi pravilno izraženi. Potrebni so torej posamezniki, ki zastopajo interese svoje države na meddržavni ravni - diplomati. Vendarle pa kar vsakdo pač ne more biti diplomat. Potrebne so posebne osebnostne lastnosti ter večšine kot so strokovna izobrazba, inteligentnost, znanje tujih jezikov, spretnost komuniciranja, splošna razgledanost, sposobnost opazovanja in hitrega dojetja bistva, verodostojnost in še bi lahko naštevali. Vse to je tako pomembno, ker so diplomati v službi države. Ker so predstavniki države in vseh državljanov. Njihova naloga je zastopati in zagovarjati interese države. Upoštevajoč to ni pretirano reči, da kot taki diplomati predstavljajo osebno izkaznico države. Na podlagi njihovega nastopa, torej glede na njihovo obnašanje, si tujci izoblikujejo mnenje o državi sami. Dobro ali slabo. Povprečno. Tudi ni pretirano reči, da ni vseeno kaj počno, kako to počno, kdaj to počno in zakaj to počno. In ker se ljudje v ta svet rodimo do neke mere neopremljeni, nas dokončno opremi okolje, v katerem odraščamo in živimo. Določeno kulturno okolje nas torej na nek način definira. In ker se vsak posameznik pravil obnašanja in kulturnega izročila uči v svoji državi, v svojem kulturnem okolju x, le-ta pa se razlikuje od sosednjega kulturnega okolja y, se nemalokrat zgodi, da pri stiku omenjenih posameznikov, pride do nenamerne dezkomunikacije. Pri stiku različnih kultur namreč prihaja do srečevanja drugačnih vrednotnih, pojmovnih, jezikovnih in drugih podobnih sistemov, zaradi česar je sporazumevanje med pripadniki različnih kultur mnogokrat ovirano ali neuspešno. Hitro lahko pride do nesporazuma. Ali do nerazumevanja. Dejstvo je namreč, da stvari, za katere v naši kulturi lingvistični zastopniki ne obstajajo, ne prepoznamo.

Vemo pa, da do nesporazumov ne prihaja le med pripadniki različnih kultur. Po lastnih izkušnjah. Do dezkomunikacije lahko pride tudi med pripadniki iste kulture. Čeprav so bili

vzgajani v istem kulturnem okolju, kjer veljajo določene norme in določena pravila. Neformalna in formalna. Ki preprečujejo kaos. Ali pa vsaj poskušajo. Nekaj neformalnih pravil je zbranih v bontonu. Slednji predstavlja kodeks, ki narekuje pravila lepega obnašanja. Kulturno okolje x in kulturno okolje y imata tako vsak svoj bonton; bonton x in bonton y. Ker pa smo rekli, da se kulturi med seboj razlikujeta, posledično lahko trdimo, da se med seboj razlikujeta tudi bonton x in bonton y. In seveda predstavnik kulture x in predstavnik kulture y. Ob njunem srečanju lahko zaradi kulturnih razlik pride do nesporazuma. Kot smo že omenili. Slednji pa je toliko resnejši, kadar govorimo o srečanju posameznikov na državni ravni. Ugotovili smo torej, da lahko pride do problemov. Zdaj pa k rešitvi. Ta je preprosta: protokol. Diplomatski protokol. Kodeks s konsenzom doseženih pravil obnašanja. Skupek formalnih določil obnašanja pri uradnih dogodkih, ki se jih udeležujejo uradni predstavniki. Za posebej koristnega se izkaže na mednarodni ravni uradnega občevanja.

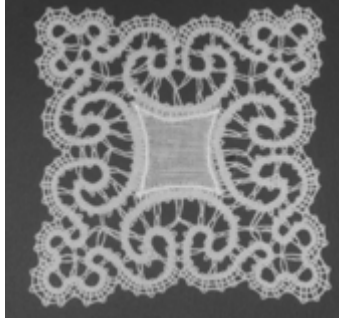
Ob tem se poraja vprašanje, če ta umetna pravila obnašanja povsem izpodrinejo kulturne specifikke določenega naroda. Predvidevamo lahko, da temu vendarle ni čisto tako. Iz preprostega razloga: pripadniki določene kulture smo ponosni na našo dediščino, saj je tista, ki nas je oblikovala in nam podala kulturne vzorce znotraj katerih delujemo. In nekaj, kar je popolnoma nezdržljivo s temi vzorci, se ne bo nikoli usidralo v to kulturo. Po sistemu ključ in ključavnica. Nekatero spremembo torej lahko sprejmemo, drugih pač ne. Sama pa verjamem, da je do ohranjanja kulturne specifičnosti v diplomatski praksi nenazadnje prišlo tudi zato, ker so pravila diplomatskega protokola to dopuščala. Ker so postavljeni samo okviri delovanja, je reže oziroma prazne prostore vsaka država zapolnila po svoje. Po sebi lastnem načinu. Tako kot jo je naučila njena kulturno-zgodovinska dediščina.

V pričujočem diplomskem delu bom najprej namenila pozornost diplomaciji ter protokolu, njunem nastanku in razvoju. Pobljže si bomo ogledali pravno-formalni okvir delovanja diplomatske in protokolarne prakse, kot jo določata obe Dunajski konvenciji, ter se dotaknili časa vzpostavljanja diplomacije v Sloveniji po letu 1991. Posvetili se bomo takratnim problemom in izzivom, ki ostajajo in nas spremljajmo še danes. Večji del pozornosti bo namenjen protokolarni praksi – najprej protokolarni praksi na splošno, potem pa specifičnostim, ki kot odraz slovenske kulture slovenski protokol ločijo od ostalih.

Vsako poglavje napoveduje slika s tipičnim izdelkom slovenske kulturno-zgodovinske in naravne dediščine, ki jo preko protokolarnih daril spoznavajo tudi tuji diplomati. Če namreč

upoštevamo dejstvo vse močnejše globalizacije in njenega učinka na nacionalno državo, s tem pa na nacionalno identiteto in njene kulturne specifike, tradicijo, potem se zdi ohranjanje teh dragocenosti kulturno-zgodovinske ter naravne dediščine še toliko bolj pomembno.

2. UVODNI POJMI

Najstarejši zapisi o idrijskih klekljaricah segajo v konec 17. stoletja. V tistem času je kleklanje v težkih socialnih razmerah predstavljalo dodaten vir zaslužka rudarskim družinam. V 19. stoletju pa je kleklanje doživljalo največji razcvet in idrijske čipke so zaslovele po vsej Evropi (internet 4). Podoben sloves pa uživajo še danes.

Na tem mestu bomo pozornost namenili opredelitvi ključnih pojmov, ki se vijejo skozi delo. Naj za začetek poudarimo, da se je z definicijami sledečih pojmov ukvarjalo nešteto avtorjev, ter da se je pomen omenjenih pojmov skozi zgodovino prilagajal okoliščinam, torej spreminjal. Nenazadnje pa naj poudarimo tudi to, da nobena od definicij ni popolna v smislu logično zahtevanih aksiomov (jasnost, enoznačnost, natančnost, sorazmernost, ne-nikalnost, ne-kročnost, prisotnost bistvenih značilnosti tistega kar definiramo ter vsebnosti najbližjega roda in vrstne razlike), niti ne v smislu splošnega sprejetja oziroma univerzalne uveljavljenosti.

2.1. Diplomacija

Beseda *diplomacija* je grškega izvora, prihaja pa od besede diploma. Ta je prvotno pomenila listino, dokument, spis. Pojem diplomacije je bil stoletja povezan s preučevanjem dokumentov, arhivov in mednarodnih sporazumov, kar še danes predstavlja del zunanjepolitične dejavnosti (Zelmanović, 1990: 243).

Satow, eden ključnih avtorjev, ki se je precej ukvarjal s poljem diplomatske prakse (Satow, 1979: 3), pravi, da diplomacijo označuje aplikacija inteligence in sposobnost manevriranja v uradnih odnosih med vladami neodvisnih držav, ki včasih seže tudi v odnose s satelitskimi državami; ali krajše, je načelo, po katerem države med seboj poslujejo na miren način.

V angleškem slovarju *The New Oxford Dictionary of English* (Pearsall, 1998) zasledimo naslednjo razlago diplomacije: diplomacija je vodenje mednarodnih zadev s pogajanjem, s katerimi uravnavajo in vodijo te zadeve tako veleposlaniki kot poslaniki; ter posel ali spretnost diplomatov.

O diplomaciji je bilo napisanih veliko knjig in še več definicij, kar nenazadnje tudi kaže na njeno neizpodbitno prisotnost v človeški družbi. Avtorji kot so Satow (Satow, 1979), Nicolson (Nicolson, 1988), Nick (Nick, 1997), Feltham (Feltham, 1994), Barston (1988), Berridge (Berridge, 1995), Janković (Janković, 1988) ter še mnogi drugi so vsak zase razčlenjevali srž diplomacije in jo vsak na svoj način poskušali zaobjeti. V morju med seboj ne nasprotujočih si opredelitev lahko zaključimo, da je diplomacija institucija družbe v organizaciji države, natančneje v njenem zunanjepolitičnem polju in je kot taka posledica

mednarodnih odnosov. Njena naloga je, da zastopa državo ter njene interese s pomočjo mednarodnega dialoga in pogajanj. Kot taka pa diplomacija predstavlja sredstvo ter spretnost pogajanj in je hkrati večšina diplomatov.

Predstavlja pa tudi mirno reševanje konfliktnih situacij s pomočjo komunikacije in naj bi bila s tega stališča pozitivno ovrednotena. Vendar pa ne smemo pozabiti na trenutke, ko se diplomacija sprevrže v svoje nasprotje. Takrat postane nekaj negativnega, ženejo jo ideologija, vera in mitologija. Najpogosteje se kot taka pokaže v letih po revoluciji. Simoniti (Simoniti, 1995: 9) jo imenuje kar antidiplomacija.

Nenazadnje ne gre izpustiti tudi prenesenih pomenov besed diplomacija, diplomat in diplomatski, ki jih v vsakdanjem življenju uporabljamo v smislu uglajenosti, spretnosti in celo zvijačnosti. Precej povedno in nič kaj presenetljivo ob dejstvu, da naj bi Hitler zabičal svojim diplomatom, da morajo z lažjo in prevarami prikriti njegove osvajalne namene (Čačinovič, 1994: 21).

2.2. Kulturna specifičnost

Beseda *kultura* je latinskega izvora. Prvotno je pomenila predvsem nego naravne rasti in kasneje po analogiji tudi proces človeške vzgoje. Izvorno je pomenila gojenje in negovanje dobrega. Na prehodu iz 18. v 19. stoletje se je uveljavilo pojmovanje kulture kot splošnega stanja intelektualnega razvoja v družbi kot celoti. Kasneje se je pojem kulture enačil s celoto umetnosti, po presegu te definicije pa se je uveljavilo pojmovanje kulture kot celote načina življenja; tako v materialnem, intelektualnem kot duhovnem smislu (Tomc, 1994: 209).

Prvo znanstveno definicijo kulture je leta 1871 podal Tylor v svojem delu *Primitive Culture*: »Kultura je kompleksna celota, ki vsebuje znanje, vero, umetnost, moralo, zakone, običaje in katerekoli druge sposobnosti ali navade, ki jih človek dobi kot član družbe« (Tylor, 1958: 1).

Kulturo (Debeljak in drugi, 2002: 348) torej lahko razumemo kot skupne prakse nekega načina življenja; kot totalnost običajev in institucij družbe. Kot kontekst eksistence z zgodovinsko dimenzijo in vir čustvenega in intelektualnega življenja.

Po Dworkinu kultura ponuja očala, skozi katera lahko izkušnje ovrednotimo. Ta 'očala' so uporabna tudi, ko gre za medsebojno prepletanje različnih kultur in odločanje o tem, katere prvine neke druge kulture bomo sprejeli kot del lastne kulture. Kultura potemtakem ni statičen, pač pa nenehno spreminjajoč se pojav, ki se preoblikuje v interakciji z drugimi kulturami (Dworkin v Kymlicka, 1995).

Poskusimo zaobjeti pomen pojma kulture, ki ga lahko izluščimo iz množice različnih definicij. Antropologi kulturo v grobem razumejo kot manko nagonov, kot tisto kar človeka loči od živali. Kot program za preživetje, ki nadomesti instinkt. Je seštevek zgodovine, tradicije, izkušenj, znanja, verovanja, navad, vrednot in odnosov. Je naučena in kumulativna. Na svetu pa ne obstaja ena sama, z veliko začetnico pisana kultura. Živimo v multikulturnem svetu, svetu 'drugačnih' kultur, kjer ena ni boljša od druge, kot so si zmotno razlagali naši predhodniki. Vsaka ima svojo hierarhijo vrednot in norm, svojstvene običaje in navade, svojo prtljago kulturno-zgodovinske dediščine in tako naprej. Vsaka kultura je entiteta sama zase in različna neki drugi kulturi. Zatorej lahko govorimo o pojmu **kulturne specifičnosti**, s čimer mislimo na posebnosti določene kulture. Posebnosti oziroma specifik se tako kažejo pri vzgoji, načinu prehranjevanja, jeziku, vedenju, oblačenju, normah, vrednotah in podobno. Kljub temu pa so si kulture v določenih segmentih tudi podobne, o čemer pričajo t.i. kulturne univerzalije¹.

Kot ključna sestavina kulture se kaže jezik, kar je v primeru slovenske kulture še toliko bolj pomembno, vendar o tem več v nadaljevanju.

Ob stikih različnih kultur lahko zaradi njihovih specifičnosti pride do kulturnega šoka, do zmedenosti, do dezkomunikacije. Ta je predvsem pri meddržavnih stikih lahko tudi usodna. V takih situacijah smo lahko hvaležni (diplomatskemu) protokolu, saj nas ubrani pred marsikatero nevšečnostjo.

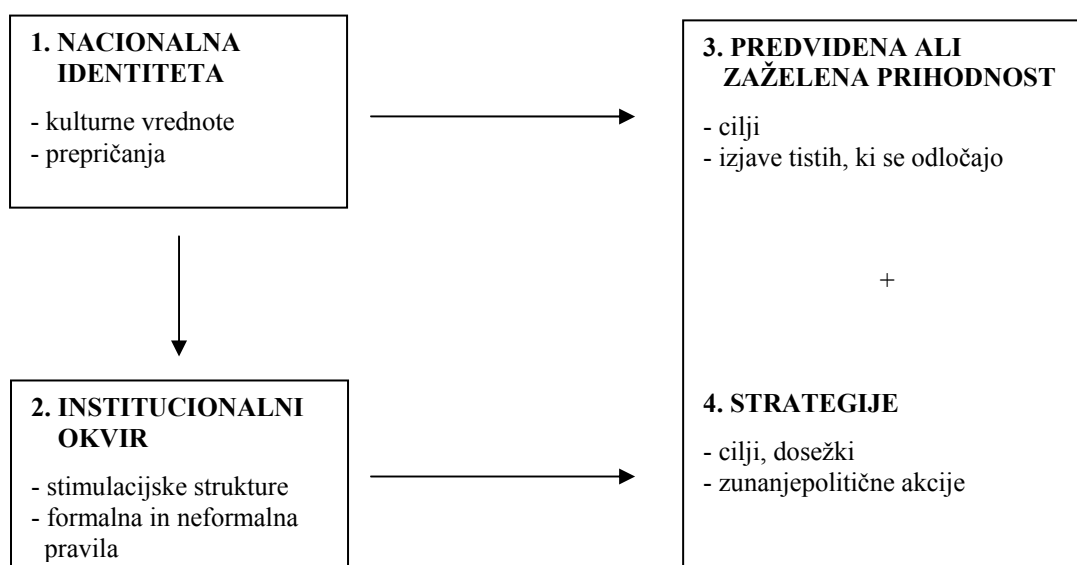
Zunanja politika, prav tako pa tudi diplomacija in diplomatski protokol so nerazdružljivo povezani s kulturo. Po eni strani vpliva kultura nanje, spet po drugi strani pa oni v neki meri

¹ *Kulturne univerzalije v svoji teoriji o kulturi omenja že Malinowski (Malinowski v Godina, 1998: 258). Pravi, da gre za elemente, ki od kulture do kulture ne varirajo, zanje pa je značilno dvoje: v prvi vrsti so biološko fundirani, kot drugo pa je za kulturne univerzalije značilna univerzalnost glede na funkcijo, ne pa tudi glede na način, na katerega se te funkcije realizirajo.*

vplivajo na kulturo. V nobenem primeru pa bi ne smeli pozabiti, da je pri gradnji zunanje politike in njenih strategij nujno potrebno upoštevanje in preučevanje kulture, kot nas opozarja tudi Hudsonova (Hudson, 1997).

Odnose med kulturo in delovanjem zunanje politike, katere sredstvo je poleg ekonomskih sredstev ter sredstev prisile tudi diplomacija (Benko, 1997), lahko pregledno strnemo v naslednjo shemo (glej sliko 2.1.).

SLIKA 2.1.: *Povezava kulture in zunanjepolitične dejavnosti*

Vir: Breuning, Marijke (1997): »*Culture, History, Role. Belgian and Dutch Axioms and Foreign Assistance Policy*«. V: Valerie M. Hudson (ur.): *Culture & Foreign Policy*. Lynnee Rienner Publishers, Boulder, London, str. 105.

Kot ugotavlja Gaenslen (Gaenslen v Hudson, 1997), je kultura, ne glede na to, kako se je pomen te besede v času spreminjal, in ne glede na to, da je beseda v določenih obdobjih tako rekoč poniknila, neločljivo povezana z vedenjem v zunanji politiki. S tem pa tudi v diplomatski in protokolarni praksi.

2.3. Diplomatski protokol

Tudi beseda *protokol* je grškega izvora (Mikolić, 2002: 11). Najprej je označevala vrstico oziroma pečat, ki se je prilepil na nek dokument kot dokaz o njegovi izvornosti. Kasneje so

ponekod iz besede protokol izpeljali glagol protokolirati, kar pomeni zavesti odnosno vnesti nek dokument v posebno knjigo, ki se je imenovala protokol. Danes se s protokolom označujejo različni mednarodni sporazumi, zbirke normativov medsebojnega obnašanja držav in njihovih predstavnikov, kot tudi posebne ustanove oziroma službe, ki se s tem ukvarjajo.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (Bajec, 1995: 1089) nam ponuja sledečo razlago pojma protokol: »Protokol so uradna in družabna pravila za medsebojne stike uradnih predstavnikov držav«.

Zelmanović (Zelmanović, 1990: 243) pravi, da diplomatski protokol na eni strani ureja naš odnos do okolja, po drugi strani pa odnos okolja do nas. Uporablja se pri uradnih stikih, stikih s tujci ob uradnih in slavnostnih prireditvah in dogodkih ter poteka po strogo določenem redu in pravilih.

Nekakšen presek množičnega obstoja različnih, a vendarle v esenci ne nasprotujočih si definicij, naredi Osolnik. Pri tem ugotovi, da se v okviru teme diplomatskega protokola skuša prikazati celoto diplomatskih veščin, tehnik in praks, pravil diplomatskega vedenja, občenja, vse do pravil oblačenja in načinov pogostitve, po katerih naj bi se ravnali člani diplomatskega zbora. Skratka, diplomatski protokol zajema širok spekter uradnih in družabnih pravil, ki določajo oblike in načine medsebojnih uradnih stikov; tako za osebno neposredno komuniciranje, kakor tudi za pismene stike (Osolnik v Jazbec, 1998b: 140-141).

Vsaka nacionalna država dandanes ima službo protokola. Le-ta mora skrbeti, da po mednarodnih pravnih normah in običajih vsako diplomatsko ali konzularno predstavništvo dobi ustrezne prerogative, imuniteto in privilegije, ter skrbi za to, da lahko nemoteno posluje (Čačinovič, 1994: 76). Dejavnost omenjenega protokola oziroma protokolarne službe temelji na mednarodnih konvencijah ter sporazumih. Med najpomembnejše štejemo Dunajsko konvencijo o diplomatskih odnosih, Dunajsko konvencijo o konzularnih odnosih (o tem več v nadaljevanju), Čačinovič (prav tam) pa poudarja tudi pomembnost Konvencije o privilegijih in imunitetah ZN in specialnih agencij ter Konvencijo o predstavitvi držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami.

Vse moderne države se torej držijo določenih mednarodnih protokolarnih pravil, vendar ima vsaka tudi določene posebnosti. Te posebnosti so posledica kulturnega okolja in tradicije, trenutnih notranje-političnih razmer, pravnega sistema in podobno.

3. NASTANEK IN RAZVOJ DIPLOMATSKE IN PROTOKOLARNE PRAKSE

Začetki glažutarstva na Slovenskem segajo že v 15. stoletje (Voglar, 1989: 304-307). V Rogaški Slatini pa že vse od 1927 leta obratuje svetovno znana in priznana steklarna. Ponašajo se predvsem s kristalnimi izdelki na vrhunski ravni (internet 3).

Poskus natančnega datiranja nastanka diplomatske prakse ali začetka protokola je, zaradi narave omenjenih, povsem nemogoč in pravzaprav smešen. Gre namreč za praksi, ki sta se izoblikovali postopoma, zato jima je nemogoče nalepiti etiketo z natančnim datumom nastanka. Vendar pa lahko o pojavu prvih diplomatskih praks govorimo že ob prvih stikih med plemeni, ob čemer se je potrebno zavedati, da ne gre za diplomatsko prakso v pomenu, kot jo poznamo danes.

Dejstvo sobivanja in medsebojnega tekmovanja med kulturno različnimi plemeni, o čemer pričajo mnoga zgodovinska dejstva, sta kot nujno posledico prinesla tudi občasno medsebojno komuniciranje. In prav v tem medsebojnem komuniciranju lahko iščemo prve oblike diplomatske prakse, nenazadnje pa tudi prve oblike protokola. Satow (Satow, 1979: 3) namreč pravi, da so bile takšne prakse že tedaj regulirane s posameznimi pravili, celo tabuji. Odposlanec plemen se je že tedaj sprejemalo in poslušalo po posebnem postopku (Zelmanović, 1990: 252).

O diplomaciji govorijo egipčanski hieroglifi in klinasta pisava, ohranjeni so zapisi Babiloncev, Asircev ter Sumerijcev (Čačinovič, 1994: 21). Diplomacijo pa že vse od prvih korakov spremljajo tudi takšni in drugačni ceremoniali, kar ni nič drugega kot protokol.

Strokovnjaki kot eno ključnih obdobij za nadaljnji razvoj diplomatske prakse izpostavljajo obdobje antičnih držav. V tem času je odlično zaživela praksa odpošiljanja in sprejemanja posebnih odposlancev, hkrati pa se je zaradi konstantnih vojn med posameznimi državami okrepila pogajalska praksa in praksa sestavljanja pogodb. Podobno velja tudi za rimski imperij, zahodnoazijske islamske države, indijske države ter hebrejske kralje (Jazbec, 2002: 129).

»Grška regionalna skupnost je namreč imeniten primer razvoja v diplomatski praksi, ki takorekoč v 'miniaturi' napoveduje prihodnost diplomatskega komuniciranja in mednarodnih odnosov. Ta mikrokozmos je namreč predstavljal razmeroma visoko strukturiran in diferenciran mednarodni sistem, v katerem so se povezovali, prepletali, spopadali in razreševali interesi v njem delujočih subjektov, prav tako kot se je to dogajalo v 19. stoletju ali kot se v širših razsežnostih dogaja tudi danes.« (Benko v Jazbec, 2002: 129)

Sledeč časovnemu zaporedju se na tem mestu na kratko pomudimo v srednjem veku. V tem času je zlasti pomemben prispevek papeške oziroma vatikanske diplomacije, ki je še do dandanes ostala ena najučinkovitejših. Srednjeveški fevdalni oblastniki so se v manjši meri še

vedno posluževali posebnih odposlancev, sicer pa napredka v vsebinskem smislu ni moč omenjati (Satow, 1979: 4-5).

14. in 15. stoletje zaznamuje vzpon Bizanca in italijanskih mestnih držav. Njihova narava delovanja predstavlja intenzivne politične in gospodarske stike; tako medsebojne kot tudi stike z ostalimi državami. Vse to vzpostavlja potrebo po stalnih diplomatskih zastopstvih oziroma predstavništvih. Slednje pa nadalje potrebo po komunikaciji med državo pošiljateljico in njeno misijo v državi sprejemnici. Ta dva elementa sta še danes ena izmed tistih, ki diplomacijo opredeljujeta v njenem bistvu. Tako lahko ugotovimo, da je v poznem srednjem veku, zlasti v 15. stoletju, prišlo do jasno izoblikovanih osnovnih elementov diplomatske prakse. Gre za čas, ko je bila diplomacija kot profesija splošno priznana. Kar pa se tiče protokola oziroma ceremonij, je predvsem značilna velika formalnost poteka.

V začetku 16. stoletja se je praksa vzpostavljanja stalnih diplomatskih predstavnikov razširila po vsej Evropi. Omenjena faza se je zaključila z westfalskim mirovnim kongresom leta 1648, ki je nenazadnje oznanjal pričetek obdobja klasične evropske diplomacije (Benko, 2000: 55 - 66).

Obdobje klasične diplomacije prežema 18. in 19. stoletje. Čas prekomorske evropske ekspanzije, čas menjavanja kombinacij ravnotežja moči, čas nacionalne države. Epoha, ki je omogočala razvoj in vsebinske spremembe diplomatske prakse, obdobje razvoja mednarodnega prava in njegove kodifikacije. Vrh tega obdobja zaznamuje dunajski kongres leta 1815, kjer je diplomacija prvič priznana kot poklic s svojimi pravili delovanja in obnašanja, ki so bila mednarodno sprejeta (Jazbec, 2002: 131). S formalnim priznanjem diplomacije kot poklica se torej formalno potrdi tudi obstoj protokolarne prakse. Eden od strokovnjakov na področju diplomacije celo pravi, da je diplomacija eden najstarejših priznanih poklicev v zgodovini (Dembinski, 1988).

Klasično diplomacijo (Jazbec, 2002: 132-135) nasledi moderna diplomacija, katere zametki se kažejo že v času razcveta prve, strokovnjaki pa njen začetek postavljajo na konec prve svetovne vojne. Za moderno diplomacijo je značilen predvsem pojav mednarodnih konferenc in nastanek prvih mednarodnih organizacij, omeniti pa je potrebno tudi nastanek prve socialistične države v svetu. Slednje namreč že nakazuje na dejstvo razpada svetovnega

kolonialnega sistema ter na konec enotne kapitalistične baze mednarodnih odnosov, posledično pa nastanek novih majhnih držav v 20. stoletju.

V obdobju vsepričujočih mednarodnih konferenc ter organizacij se nenazadnje pojavi tudi vprašanje delovnega jezika. Kot najuporabnejši se takrat izkaže angleški jezik (Simoniti, 1995: 36).

Svojo kodifikacijo je moderna diplomacija doživela v sprejetju nekaterih pogodb in sporazumov, med katerima izstopata Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih ter Dunajska konvencija o konzularnih odnosih (več o tem v nadaljevanju).

Na koncu 20. stoletja lahko govorimo o povečanem obsegu in vsebinski razširitvi diplomatske komunikacije. Prisotna je želja po čim več informacijah, ki jih je v današnjem svetu moč dobiti razmeroma brez težav. Vse bolj pa je opazno tudi dejstvo, da so politični rezultati vedno bolj posledica dela v diplomatskem ozadju. Na te in še mnoge druge spremembe je vplivalo objektivno dejstvo nastanka novih držav po letu 1990. Tretji val² novih držav (Vukadinović, 1995: 225-240), med katere sodi tudi Slovenija, je namreč bistveno spremenil diplomatsko prakso. Povečalo se je tako število diplomatov kakor tudi število diplomatskih misij in predstavništev v mednarodnih organizacijah. Prišli so torej novi akterji in dobili smo novo igralno polje. Nove odnose in nova kulturno-civilizacijska vprašanja. Protokolarna praksa je postala manj formalna, vendar še vedno toliko, da je izkazano gostoljubje.

Za protokolarno in diplomatsko prakso danes lahko nadalje rečemo, da temeljita na tradiciji zahoda. Nastali sta na evropskih tleh in vse države, ki so se kasneje vključevale v mednarodni sistem, so ju sprejele kot sredstvo sporazumevanja. Kaj hitro so namreč spoznale, da je diplomatska praksa pomemben, potreben in koristen mehanizem medsebojne komunikacije ter da ni nobene potrebe po spreminjanju temeljev, na katerih je bila vzpostavljena. Slednje podpira tudi dejstvo, da so bili poskusi uvedbe nove diplomatske prakse vedno neuspešni. Tako se je med drugim ponesrečil tudi poskus sovjetske diplomacije, da bi vpeljala svojo diplomatsko hierarhijo (Vukadinović, 1995: 235).

In kaj nam bo prinesla prihodnost? Šepeta se o elementih postmoderne diplomacije, ki se kažejo v današnjem času. In kot najbolj razvit primer postmodernega sistema Cooper

² Prvi val novih držav se je zgodil po drugi svetovni vojni, drugi val pa je bil povezan s procesom dekolonizacije in z nastajanjem novih držav v Aziji in Afriki (Vukadinović, 1995: 227).

označuje prav Evropsko Unijo (Cooper v Jazbec, 2002: 135). Po drugi strani pa se zastavlja vprašanje vedno večje, morda celo popolne, globalizacije protokolarne prakse.

4. DUNAJSKA KONVENCIJA

»Cviček je edinstveni vinski proizvod v Sloveniji, v katerem je duša dolenjske zemlje, sonca in podnebja, raznolikost dolenjskih hribčkov ter dolenjskega človeka, ki ga prideluje« (Kapš, 2003: 18). Vse to mu priznava tudi nova zakonska zaščita, ki temelji na istovetnosti tega tipičnega slovenskega vina.

Obe konvenciji na tem mestu omenjam zato, ker predstavljata nesporen temelj nadaljnjemu razvoju diplomacije in diplomatskih odnosov nasploh. Sta tako rekoč abeceda konzularnih odnosov, temelja, na katerih stoji protokolarna praksa.

Prav poseben pomen pa ima Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih, saj predstavlja prvo obsežnejšo kodifikacijo diplomatskega prava³.

Konvencije predstavljajo neke vrste mednarodni sporazum, ki naj bi pripomogel k lažji in učinkovitejši komunikaciji, ki je, glede na to, da različni narodi oziroma države živimo z ramo ob rami, neizbežna. Trditi smemo, da je preprečevanje komunikacijskih nesporazumov nesporno zelo pomembno vprašanje, ki se mu ne da in tudi ne gre izogniti. Le s strpnostjo ter komunikacijo med kulturno specifičnimi narodi je mogoče kakovostno življenje v miru. Diplomatska praksa, podprta z različnimi konvencijami, sporazumi in podobnim pa je tista, ki se praviloma trudi reševati probleme po mirni poti. Do slednjih neizogibno pride zaradi kulturne raznolikosti, kjer se kažejo različne vrednote, norme, nenazadnje pa tudi različni interesi posameznih narodov. Omenjeni konvenciji po eni strani te probleme ne le pomagata reševati (kurativa), pač pa jih na nek način tudi preprečujeta (preventiva). Slednje jima uspeva s postavitvijo določenih okvirov, pravil, znotraj katerih se odvija diplomatska in protokolarna praksa.

4.1. Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih

Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih je datirana v leto 1961, sestoji pa iz naslednjih glavnih elementov (Feltham, 1993: 3):

- predstavljanju države pošiljateljice v državo sprejemnico,
- varovanje interesov države pošiljateljice v državi sprejemnici, v mejah mednarodnega prava,
- pogajanja med delegacijo države pošiljateljice in vlado države sprejemnice,
- delegacija države pošiljateljice je dolžna spremljati dogajanja na vsem ozemlju države, v kateri je akreditirana ter o tem informirati svojo vlado,

³ Pred tem sta sicer obstajala Dunajski pravilnik iz leta 1815 ter Aachenski protokol iz leta 1819, vendar sta imela manjši obseg in sta le delno pokrivala pomembnejše točke (Simoniti, 1995: 20).

- promoviranje prijateljskih odnosov med državo pošiljateljico in državo sprejemnico ter razvijanje medsebojnih ekonomskih, kulturnih in znanstvenih odnosov oziroma sodelovanj.

Povzetek nalog diplomacije glede na Dunajsko konvencijo o diplomatskih odnosih je na kratko torej zastopanje, obveščanje, varstvo, promocija ter pogajanje.

Mikolić pa poudarja, da je ta konvencija samo minimum, ki ga morajo države in njihovi predstavniki upoštevati, sicer lahko pride do diplomatskega nesporazuma ali celo resnejših sporov med državama (Mikolić, 2002: 11).

4.2. Dunajska konvencija o konzularnih odnosih

Tako imenovana *Dunajska konvencija o konzularnih odnosih* je bila sestavljena na Dunaju 24. aprila 1963, veljati pa je začela 19. marca 1967. Sestavile so jo države članice, ki se tako na podlagi historične dediščine strinjajo, da so nekakšni konzularni odnosi med narodi obstajali že davno tega. Podpisnice zgoraj omenjene konvencije se strinjajo o upoštevanju ustanovne listine Organizacije združenih narodov o suvereni enakosti držav, ohranitvi mednarodnega miru in varnosti in razvoju prijateljskih odnosov med narodi. Nadalje so prepričane, da bo mednarodna konvencija o konzularnih odnosih, privilegijih in imunitetah prav tako pripomogla k razvoju prijateljskih odnosov med državami ne glede na njihov ustavni in družbeni sistem. Soglašajo, da taki privilegiji in imunitete nimajo namena dajati prednosti posameznikom, marveč zagotavljati uspešno opravljanje funkcij preko konzulatov v korist njihovih držav. Nenazadnje pa tudi potrjujejo, naj se v prihodnje po pravilih mednarodnega običajnega prava urejajo vprašanja, ki s to konvencijo niso izrecno urejena.

Z dunajskima konvencijama je bil torej končno določen pravni položaj diplomatskega zbora ter osebna kazenskopravna in zasebnopravna imuniteta diplomatov. »Vsi ti mednarodni dokumenti pa so samo kodificirali prakso in stanje, ki se je oblikovalo skozi tisočletja v odnosih med državami« (Zelmanović, 1990: 245).

5. SLOVENCİ IN DIPLOMACİJA SKOZI ZGODOVİNO

Slovenska umetniška dela so odraz družbe, v kateri nastajajo. S tipično slovenskimi motivi ali brez njih. Vedno lepo darilo.

O zgodovini slovenske diplomacije ne najdemo veliko literature, se je pa s tem vprašanjem ukvarjal Rudi Čačinovič.

O resničnem obdobju slovenske diplomacije lahko zares govorimo šele po letu 1991. Pred tem so bili slovenski diplomati v službi držav, v katerih so tedaj živeli Slovenci. Ta čas je najbolj smiselno razdeliti v naslednje časovne sklope:

5.1. Slovenci in diplomacija do leta 1918

V obdobju do leta 1918 so bili Slovenci kot diplomati večinoma v službi Avstro-Ogrske monarhije. Predvsem so bili to sposobni ljudje, ki so obvladali več jezikov, vendar pa jim diplomacija ni predstavljala trajnega poklica, kar nikakor ne pomeni, da Slovenci niso bili dobri diplomati.

V tem obdobju je kot slovenske diplomate potrebno omeniti naslednje osebnosti: Žiga Herberstein (1486-1566), diplomat in zgodovinar; Krištof Raubar (1455-1536), ljubljanski škof in državnik iz koroško-kranjske plemiške družine; Janez Filip Kobenzl (Cobenzl) ter Janez, baron Proseški in Podjamski, Kobenzl (Cobenzl); Franc Kobavius (1651-1727), procurator; Janez Luka Rakovec-Raigersfeld (1753-1817); Alojz Dobravec (1811-1871), francoski časnikar; Jožef Švegel, politik in diplomat, rojen leta 1836; Ivan Krizostom Švegel je že na prehodu med avstrijsko in jugoslovansko diplomacijo, bil pa je v službi obeh (1875-1952). Podobno pa tudi Jože Goričar.

Verjetno je seznam diplomatov iz tega obdobja nepopoln, vendar pa kljub temu dobimo jasno sliko o tem, da je imela slovenska dežela izredno sposobne, vsestransko nadarjene in jezikovno usposobljene ljudi, ki so se le na podlagi takih izrednih okoliščin lahko uveljavili v takratnem obdobju (Čačinovič, 1994: 92-95).

»Pokazali so, da so tudi patrioti.... Tudi za njihovo delovanje je veljalo, da pripadanje nacionalnemu, kulturnemu in zgodovinskemu okolju nosi s seboj tudi sporočilo, resnico tega okolja« (Čačinovič, 1994: 95).

Še pomembneje pa je dejstvo, da so diplomati 18. in 19. stoletja razlike, ki so izhajale iz različnih nacionalnih, kulturnih in zgodovinskih okolij, opazili, jih upoštevali in uporabljali (ibid.).

5.2. Slovenci v diplomaciji med dvema vojnama

V diplomaciji prve Jugoslavije smo imeli Slovenci malo ljudi. Ključna ovira je bila zagotovo kontinuiteta nekdanje srbske diplomacije in kadrov. Med drugim pa so se diplomatska mesta

delila po zvezah in poznanstvih, tam pa smo imeli Slovenci bolj malo vpliva. Tudi slovenski poslaniki na tujem v tistem času praviloma niso bili poklicni diplomati, temveč ugledni znanstveniki, umetniki in politiki, ki so tudi sicer v domovini imeli pomembne funkcije. Kot dve izjemi, ki potrjujeta to pravilo, naj omenimo dva slovenska poklicna diplomata. To sta bila Vladimir Rybař (1894-1946) in Perme.

Kot pomembnejše diplomate v tem obdobju naj omenimo še naslednje: Otokar Rybař, Ivan Hribar (1851-1941), Leonid Pitamic (1885-1971), Anton Novačan (1887-1951), Izidor Cankar (1889-1957), Ivan Perne (1889-1913) in Albert Kramer (1882-1943).

Po podatkih Janka Goliasa (1894-1989), bivšega konzula v Trstu in na Dunaju ter načelnika za manjšine v ministrstvu, naj bi bilo leta 1931 zaposlenih v jugoslovanskem zunanjem ministrstvu v Beogradu 214 oseb, od tega 11 Slovencev, kar znaša 4,6%. Po letu 1931 pa naj bi se število Slovencev v zunanjem ministrstvu povečalo na 8,4%.

Omenimo pa še tiste, ki so v tem obdobju zasedali nižja diplomatska in konzularna mesta. To so bili: Josip Bernot, Stanko Erhatic, Ljudevit Koser, Teobald Vodusek in Vekoslav Vršic.

Glede na mesta službovanja bi lahko rekli, da so Slovenci zavzemali predvsem mesta v bivši avstro-ogrski monarhiji (Čačinovič, 1998: 110-112).

5.3. Slovenci v diplomaciji SFRJ

Diplomacijo v drugi Jugoslaviji Čačinovič (ibid.) deli na nekaj značilnih obdobj. Prvo je obdobje boja za njeno priznanje in za priznanje njenih meja, drugo je obdobje boja za neodvisnost, predvsem proti pritiskom Sovjetske zveze in Kominforma, tretje obdobje pa je v znamenju politike neuvrščenosti. Omenjena obdobja niso strogo ločena, marveč se preraščajo. Kot zadnje obdobje pa naj izpostavimo čas po smrti predsednika Tita, ki je bilo tudi v diplomaciji v znamenju agonije.

Predvsem v prvem obdobju lahko govorimo o nadpovprečni zastopanosti slovenskih diplomatov pri vseh diplomatskih akcijah. To so bili Aleš Bebler, Joža Vilfan, Jože Brilej, Darko Černež, France Hočevar, Dušan Kveder, Stane Pavlič in drugi. Podobno lahko o dobri zastopanosti Slovencev govorimo tudi v drugem in začetku tretjega obdobja.

Potem pa so se stvari obrnile. Nastopilo je obdobje komercialnosti, ki je vplivalo tudi na kadrovanje v zunanji politiki, ki za Slovence ni bilo najbolj plodno. Kljub polenom, ki so jih pod noge dobivali slovenski diplomati, je bilo delovanje v zunanji politiki še vedno močno in uspešno.

Primerjava števila zaposlenih s podatki o deležu prebivalstva republik in pokrajin kaže, da je imela Srbija faktor 2, Slovenija pa le 0,7 v primerjavi z relativnim številom prebivalstva – manjši faktor je imelo samo Kosovo. Zastopanost v zunanjem ministrstvu SFRJ je bila slabša kot tista v Kraljevini Jugoslaviji. Konec leta 1990 je imela Slovenija v zunanjem ministrstvu le 34 ali 3% zaposlenih, medtem ko jih je imela Srbija kar 50,3% (ibid.).

6. SLOVENSKI KULTURNI SINDROM

Narodne oziroma ljudske noše soljudje na Slovenskem nosili še v prejšnjem stoletju. Kot najbolj tipična slovenska narodna noša se je uveljavila gorenjska noša (kljub temu, da ima vsaka pokrajina svojo značilno obleko). Možje in žene so jo nosili predvsem ob nedeljah in praznikih, ter drugih svečanih priložnostih. Tipično žensko pokrivalo je ročno izdelana avba (po pripovedi domačinke iz Mengša, U.M.).

Objektivni okvir obstoja slovenske kulture je zagotovo multikulturalizem, saj že geografsko gledano živimo na stičišču treh skupin: romanske, slovanske in germanske. Posledično je za razvoj slovenske kulture značilen samoobrambni oziroma samozaščitni refleks, saj je bila kultura dojeta kot nek steber slovenske nacionalne identitete, pri čemer je najpomembnejši segment samoobrambe zagotovo prav slovenski jezik. Slovenci smo rojeni iz besed; slovenski nacionalizem je jezikovno-kulturni nacionalizem⁴ (Velikonja, 2002).

»Prvo na kar mislimo, kadar izrečemo besedo narod, je jezik. ...vse se lahko izpremeni, vse lahko mine in izgine, dokler nam ostane naš jezik. Ker smo ga imeli, zato smo. Dokler ga bomo imeli, toliko časa bomo. Iz njegove moči smo živeli in bomo živeli, ne samo v zmislu političnih programov, ki jih čas piše in briše, ampak v neskončno višjem zmislu duhovnega in npravstvenega obstajanja, v najresničnejšem zmislu večne naloge, da nosimo z ostalim človeštvom vred svoj delež doživljanja in spoznavanja, dela in borbe, ustvarjanja, trpljenja in zmaganja ter z ostalim človeštvom vred osvojimo in bratsko oddamo svoj delež luči« (Vladimir Levstik v Grdina, 1996: 92).

Rupel (Rupel, 1976) poudarja, da je prav kultura oziroma literatura nosila konstitutivno vlogo v nacionalnih in političnih zadevah slovenskega naroda, kar imenuje *slovenski kulturni sindrom* (govorimo o času druge polovice 19. stoletja in prve polovice 20. stoletja). Namesto politike je pri nas značilnejša literatura. Formula se glasi: 'politično delati za narod – na literaren način' (Rupel, 1986: 188). Tako imamo pomembne literature, ne pa pomembnih politikov, na kar očitno kaže dejstvo, da imamo imena ulic, imena vojaških brigad in podobe na bankovcih oblikovane in poimenovane po umetnikih, literatih...⁵. Nadalje je prav kultura tisto področje, kjer se je začel slovenski kulturni boj – kulturniki so namesto visokega meščanstva in aristokracije oblikovali slovenski kulturni nacionalizem. Podobno so veliko vlogo kulturniki odigrali tudi pri osamosvajanju Slovenije v 90. letih. Hkrati pa prav slovenska osamosvojitvev priča o tem, da smo Slovenci nenazadnje tudi politični narod.

⁴ Medtem ko je za večino držav značilnejši nacionalizem, ki temelji na velikih zgodovinskih tradicijah, osebnostih, idejah ali religiji.

⁵ V tem kontekstu je precej povedno tudi dejstvo, da je prav 8. februar, obletnica smrti Franceta Prešerna, v vsej novejši zgodovini edini praznik, ki je užival nedeljeno podporo vseh političnih sil ter ima hkrati najdaljšo nepretrgano tradicijo (Repe v Kramberger, 1996: 89).

Vse to lahko podpremo tudi z rezultati javnomnenjskih raziskav (Toš, 1999), ki nazorno kažejo, da se Slovenci dojemamo kot narod, ki ga je ustvarila literarna umetnost⁶.

Pa naj vendarle opozorimo še na nevarnost mita o Sloveniji kot o kulturnem narodu. Problematično se namreč v tem primeru izkaže prevajanje vseh vprašanj o slovenskem obstoju v kulturni diskurz. Vsa vprašanja se tako interpretirajo kot kulturna, ne pa tudi kot politična, ekonomska, ideološka, vojaška ipd., kar poleg tega, da so kulturna, dejansko tudi so. Kultura v tem smislu ni in zatorej tudi ne sme nastopati kot nek večinski kriterij (Velikonja, 2002).

Če torej govorimo o slovenskem kulturnem sindromu, ki je neločljivo povezan z literaturo, potem nikakor ne moremo mimo jezika, ki je, kot poudarja Fishman, naravna in nujna sestavina fizične in kulturne kolektivne tradicije. Kot tak pa je jezik pomemben pokazatelj nacionalne avtentičnosti. Sama se močno strinjam z njim. Po njegovem mnenju je to še najbolj značilno za evropske in sredozemske skupnosti (Fishman, 1989). Tudi Rupel v tej točki kot ključni opredeljevalni dejavnik narodne kulture izpostavi prav jezik. »V njem se v največji meri odraža specifičnost narodne kulture in 'duh naroda'« (Rupel, 1992: 247). Kymlicka govori o tako imenovani 'societalni' kulturi, ki omogoča posameznim članom, da najdejo smiseln način bivanja v družbi skozi vrsto dejavnosti na socialnem, vzgojno-izobraževalnem, verskem, rekreacijskem in gospodarskem področju, in to tako v zasebni kot javni sferi. Takšna kultura se lahko razvije na teritorialno omejenem prostoru in na osnovi skupnega jezika (Kymlicka, 1995).

Slovenski jezik je torej neizpodbitno pomemben za slovensko kulturo in slovenski narod. O njegovi odločilni vlogi pri oblikovanju zavesti o slovenski narodni skupnosti priča že trud Primoža Trubarja (Grdina v Nečak, 1996: 92). Za njegovo preživetje je bilo ključnega pomena kulturno delo⁷ Čopa in Prešerna, ki sta dokazala, da je slovenski jezik kos velikemu izzivu – lahko se piše literatura za izobražence in inteligenco.

Prepričana sem, da slovenski jezik, brez tega, da je obstajal tudi na strokovnem in znanstvenem področju sicer ne bi preživel tako dolgo. In zato taisti izziv ostaja še naprej; še

⁶ Kot najpomembnejši osebnosti v slovenski zgodovini se, glede na rezultate raziskave, pojavljata Primož Trubar in France Prešern (Toš, 1999: 866).

⁷ Polemika se je vnela leta 1830 med Čopom in Prešernom na eni strani ter Kopitarjem na drugi. Slednji se je zavzemal za to, da bi bila literatura namenjena preprostim ljudem, medtem ko sta prva dva zahtevala literaturo namenjeno izobražencem in intelektualcem. Želela sta visoko slovstvo in v tej pravdi tudi zmagala (Kos v Vidic, 1999).

naprej je potrebna strokovna literatura v slovenskem jeziku. Potrebna je tudi literatura o diplomaciji v slovenskem jeziku, na kar opozarja tudi Jazbec (Jazbec, 1998: 9). Nenazadnje gre za ohranitev kulturno jezikovne samobitnosti. Slednja pa kot kaže ostaja še kako aktualna, saj poleg ohranitve identitete etničnega prostora predstavlja poglobitni problem, ki ga odpira evropsko združevanje. Obstoječi integracijski procesi ne prizadevajo le tehnološko kapitalske, pač pa tudi kulturno jezikovno strukturo družb. Če je nacionalna država terjala zaradi notranje konsolidacije jezikovno in kulturno unifikacijo in je zato eliminirala etnično jezikovne posebnosti na svojem ozemlju, se tehnološka revolucija do teh posebnosti obnaša vse preveč prezirajoče (Kovačič-Peršin, 1993: 122).

7. VZPOSTAVLJANJE DIPLOMACIJE V NOVI DRŽAVI

Druga polovica 18. stoletja, v kateri je deloval tudi naš Anton Janša (ki je o čebelarstvu poučeval samega cesarja), je bila obdobje razcveta čebelarstva v Evropi. Prav Slovenci pa smo bili takrat med vodilnimi na tem področju. Za to je bila zaslužna domiselna čebelarstva tehnika in kranjska čebela (Gregori, 2003). Znanje se je prenašalo iz roda v rod in čebelarjenje ostaja med Slovenci priljubljeno še danes.

V obdobju od leta 1990 do konca leta 1991 je nastalo kar 24 novih držav, med njimi tudi Slovenija. Lahko rečemo, da so prav vse po vrsti izkoristile zgodovinsko priložnost. Enim od njih je uspelo brez vojne, druge se temu niso mogle izogniti. Pa vendarle je vsak začetek težak. In šele ko so se vse te države končno osamosvojile, jih je čakalo garaško delo. Potrebno se je bilo izkazati. Upravičiti svoj obstoj. Urediti stvari znotraj svojih meja in začeti uspešno sodelovanje navzven. Pri slednjem, torej pri zunanji politiki ter mednarodnih odnosih, je vsa teža bremena padla na ramena diplomacije.

Nova slovenska diplomacija, ki je seveda gradila na starih temeljih in konec koncev tudi poznanstvih, se je začela soočati s spremembami. Bil je odločilen čas, ko se je mlada slovenska diplomacija morala izkazati. Njeno delo je bilo še toliko težje ob dejstvu, da se v boj ni spuščala le kot nova država, pač pa kot nova in majhna država.

7.1. Vzpostavljanje diplomacije ob osamosvojitvi

Pomemben podatek, ki nam razjasni sliko vzpostavljanja slovenske diplomacije ob osamosvojitvi, je dejstvo, da je slovensko osamosvajanje potekalo postopno (Čačinovič, 1994: 124). Slovenska diplomatska dejavnost se je osamosvajala in stopnjevala svojo dejavnost, podobna pa so bila tudi spoznanja in želje slovenskih kulturnikov. Šlo je za postopno pripravljane terena. Od majniške deklaracije do volitev 8. aprila 1991 in plebiscita 26. decembra leto dni pozneje, je bila proglasitev odcepitve samo vrh postopne in načrtna politike osamosvajanja. Od 15. januarja pa so sledila diplomatska priznanja pomembnejših evropskih in svetovnih držav in mednarodnih ter evropskih organizacij. Slednje kaže na dobro opravljeno delo slovenskih diplomatov (Rupel, 2001).

Slovenija je diplomate, ki so prej službovali v Beogradu, takoj sprejela v slovensko diplomatsko službo, veleposlaniki, ki so prej zastopali Jugoslavijo, pa so takoj začeli zastopati Slovenijo v tujih prestolnicah, kakor ugotavlja Vukadinović (Vukadinović, 1995: 237). Na povabilo prvega slovenskega zunanjega ministra Dimitrija Rupla se je junija 1991 odzvalo 52 izkušenih diplomatov (Čačinovič, 1998: 117).

Ljudje s pravim znanjem in poznanstvi so v samostojni Sloveniji nadaljevali tisto, kar so začeli že za časa Jugoslavije. Pri tem pa so se opirali na okvir diplomatske prakse, ki jim je bila že v krvi; na jugoslovanski okvir. Podobno velja tudi za diplomatski protokol, ki je poleg tega, da se drži obeh glavnih dunajskih konvencij, oprt na stare temelje. Ti so, po mnenju

slovenskih protokolarnih uslužbencev, v srži izredno dobri (pogovori v Ministrstvu za obrambo, julij 2003).

Slovenija je z notifikacijo o sukcesiji 25. julija 1992 nasledila, s tem pa prevzela mednarodne obveznosti določenih konvencij od Jugoslavije (Simoniti, 1995: 59).

Torej nova slovenska diplomacija pravzaprav niti ni bila tako nova. Prvi koraki so bili sicer nekoliko negotovi, Čačinovič (Čačinovič, 1994: 125) omenja celo improvizacijo. Slovenska diplomacija je morala premagati kadrovske težave in finančne ovire. Za svoj uspeh je nujno potrebovala podporo notranjepolitičnih in gospodarskih ukrepov: prestrukturiranje gospodarstva, družbene spremembe, evropeizacija zakonov ter predpisov, sprejemanje evropskih standardov na vseh področjih. Za vse to pa je potreben čas in z njim potrpežljivost.

Jazbec ugotavlja, da je Slovenija že pred osamosvojitvijo razpolagala z zametki svoje diplomacije. Ključne pomanjkljivosti slovenske diplomacije konec leta 1991 so bile zagotovo še pomanjkanje financ, izkušenj, tehnike oz. opreme (Jazbec, 2002: 136-137).

7.2. Izzivi mlade slovenske diplomacije

Izrazi, ki jih v 20. stoletju različne 'velike nacije' uporabljajo za male države, so, kot pravi Simoniti (Simoniti v Kramberger, 1996: 53), rubbish of small states, piccoli staterelli, Kleinstaatengerümpel. Vse imajo negativen pomen. Male države so bile, so in najverjetneje tudi vedno bodo odvisne od velikih držav. Nanje pa vedno pretijo velike nevarnosti.

Majhnost. To je eden največjih izzivov, namenoma ne pravim problemov, mlade slovenske diplomacije in z njo protokolarnе prakse. Vsak kovanec pa ima dve plati. In ena od njiju zagotovo ni povsem črna.

Z dandanes aktualnim fenomenom majhnih držav se je ukvarjalo in se še ukvarja veliko strokovnjakov. Vsi so mnenja, da ima majhna država tako pozitivne kot negativne lastnosti, tako prednosti kot slabosti. V sociološkem smislu je ključni problem majhnih držav omejenost kadrovskih resursov, kar neposredno vpliva na možnosti in sposobnosti formiranja državne administracije, v tem okviru pa tudi diplomacije in diplomatskega protokola. Vse to pa kaže na njeno organizacijsko šibkost (Jazbec, 2002: 66-70). Nenazadnje so vsi problemi majhne države v mednarodnem prostoru v nekem smislu tudi problemi diplomacije, saj jih le-ta skuša omiliti oziroma preseči.

Najbolj smiselno je omenjene težave novih malih držav, ki hkrati predstavljajo tudi izzive, razdeliti v naslednje vsebinske sklope⁸:

- finančni problemi,
- kadrovske resursi,
- organizacijski problemi (Jazbec, 1998).

Za države, ki so nastale v t.i. tretjem valu, kamor kot že rečeno sodi tudi Slovenija, je med drugim značilno tudi to, da se je njihova diplomacija že ob rojstvu usmerila v zagotavljanje pomoči Zahoda ter v vstop v različne evropske strukture na čelu z EU. Tako je bilo vse to tudi prioriteta naloga in izziv nove slovenske diplomacije, kjer je morala dokazati, da ima prav ona prednost pred vsemi drugimi (Vukadinović, 1995: 227).

V tem smislu ne moremo mimo paradoksa: Slovenija kot nova država, ki si je komaj uspela priboriti nacionalno državno suverenost, se že pogovarja o njeni okrnitvi (Jazbec, 1998: 12).

Paradoks ali ne, okrnitev nacionalne suverenosti prihaja z roko v roki z globalizacijo, ki je na tem mestu nikakor ne smemo izpustiti. Je namreč realna spremljevalka nove slovenske diplomacije ter celotnega tretjega vala novo nastalih držav. Vsi narodi, ki so bili prej neodvisni, postajajo vse bolj povezani preko kompleksne mreže interesnih organizacij in

⁸ *Finančni problemi mlade države so kot na dlani; za vzpostavitev državnega sistema je potreben enormni vložek v relativno kratkem času. Kar se tiče diplomacije, pa je ta že na splošno precej draga, saj je med drugim potrebna diplomatska mreža v tujini, brez katere ne gre. Pa tudi stroški protokola niso majhni.*

Kot že omenjeno največji problem predstavlja omejenost kadrovske resursov. Tu lahko govorimo o dolgoročnih in kratkoročnih problemih. Slednji se kažejo kot primanjkljaj usposobljenega in izšolanega diplomatskega kadra v novo nastali državi; Slovenija za časa Jugoslavije v diplomatski službi ni imela toliko ljudi, kot jih je potrebovala praktično takoj po osamosvojitvi. Dolgoročni problem pa je zagotovo omejenost kadrovske resursov malih držav. Enostavno ni dovolj ljudi, ki bi bili sposobni, usposobljeni, nenazadnje pa tudi voljni delati v državni službi. Rupel (Rupel v Jazbec, 1998: 17) poudarja, da je to še toliko bolj značilno za zunanjepolitično službo, saj je veliko mikavnejša in bolje plačana npr. poslovna kariera.

Tretji vsebinski sklop predstavljajo organizacijski problemi. V organizacijskem smislu se nanašamo na vzpostavitev dobrega funkcioniranja diplomacije, kljub finančnim in kadrovskim zagatam. Gre za način, na katerega se bo nova in majhna diplomacija organizirala. Pri tem se nemalokrat pojavijo skušnjave po posnemanju starejših, izkušenejših in praviloma večjih diplomacij. Različne modelske in primerjalne informacije so lahko dobrodošle, vendar jih je potrebno prenesti v kontekst dotične države, pri tem pa upoštevati zmožnosti in nenazadnje tudi kulturne značilnosti posamične države. Ali je organizacijska shema diplomacije dobra, pa se na žalost pokaže šele čez čas (Jazbec, 1998 in Jazbec, 2002).

pravil v resnično mednarodno skupnost. Priče smo nastajanju številnih mednarodnih nevladnih organizacij in transnacionalnih družbenih gibanj, ki se srečujejo z omenjenimi problemi, in ki poleg takšnih transnacionalnih političnih ustanov, kot so OZN, Evropska unija, varnostne organizacije, mednarodne finančne ustanove itn. predstavljajo prve zametke ustanov, ki bodo v prihodnosti - seveda se bodo morale med tem same še precej spremeniti - odgovorne za globalno regulacijo in reševanje problemov, ki presegajo okvire nacionalnih držav (Rizman, 2001).

Kljub vsemu pa narodi in nacionalne identitete v svetu negotovosti in tveganja vidijo v državi še vedno potrebno varovalko, h kateri se še posebej zatečejo oziroma se z njo identificirajo v prelomnih družbenih trenutkih. Čeprav obstajajo transnacionalna gibanja in organizacije, ostaja nacionalna država še naprej edina privilegirana in priznana struktura v mednarodnem življenju. Torej v primerjavi z globalno identiteto ima nacionalna identiteta zanesljivo bistveno večjo sociološko odzivnosti in usposobljenost, da mobilizira človeške strasti. Kulture si na različne načine razlagajo svet in ustvarjajo pomene, s tem pa oskrbujejo posameznike z identiteto. Čeprav danes s pomočjo množičnih občil o 'drugih' (tujcih) vemo dosti več kot katerakoli generacija pred nami, to še vedno ne pomeni, da vemo o njih dovolj ali da so nam zaradi tega 'bližji'. Le naša vednost o tem, kdo vse so 'drug(ačn)i' na oni strani, utrjujejo identiteto opazovalcev, ki se z 'drug(ačnim)i' primerjajo. V svetu, ki mu vladajo negotovost, fragmentacija in dvom, posameznik pogreša oporno točko, brez katere se sicer znajde v položaju izoliranosti od družbe. Taka oporna točka je nedvomno identiteta, pri kateri igrajo pomembno vlogo tradicija, kolektivni spomin in ne nazadnje tudi kolektivna amnezija - spomin in tradicija sta namreč selektivna, iz preteklosti izbereta le tisto, kar je potrebno za ohranjanje dane skupnosti in se sklada z njenimi zamislimi o tem, kaj jo čaka ali si želi v prihodnosti (Rizman, 2001).

V procesu globalizacije postajajo nacionalne meje manj pomembne za družbeno življenje, po drugi strani pa se je nacionalizem v zadnjih desetletjih zelo razmahnil. Posamezniki se ponavadi bolj identificirajo s svojim narodom kot drugimi skupinami. Anderson trdi, da je nacionalnost najbolj univerzalna legitimna vrednota v političnem življenju našega časa (Anderson, 1983). Naj ima Anderson prav ali ne, ko pripisuje nacionalizmu tolikšen pomen, očitno je nacionalizem pomembna značilnost družbenega življenja – in nič ne kaže, da bi izgubljala na pomenu.

Nenazadnje pa je bil za novo slovensko državo izziv tudi v mednarodnih krogih utemeljiti svojo lastno, avtonomno politično identiteto. Država je morala mednarodno skupnost navajati na svojo prisotnost, ter s tem nadomestiti odsotnost tradicije, ki je bila povezana z njenim imenom (Benko, 1997: 254).

Vsi omenjeni izzivi danes, leta 2004, še nikakor niso preseženi in so še kako aktualni. Narava dela diplomacije je pač taka, da so želeni rezultati plod večletnega truda, kjer se visoki vložki povrnejo šele čez čas. Potrebna je torej dobršna mera potrpežljivosti in vztrajnega sledenja točno določenim ciljem. Njihova verodostojnost pa je, kot opozarja Benko (Benko, 1997: 254), odvisna od družbene podpore vodenju zunanje politike.

8. DIPLOMATSKI PROTOKOL

Slovanski tarok je delo našega slikarja, grafika in karikaturista Hinka Smrekarja. V začetku prejšnjega stoletja je bil zaradi svoje slovanske usmerjenosti prepovedan (Ložar-Podlogar, 1993). Danes pa prav narodopisni motivi na teh kartah predstavljajo pomembno vez z našo preteklostjo.

Za diplomatsko dejavnost je značilno, da se vsebina in oblika močno prepletata (Grobovšek, 2000: 73). Iz tega lahko sklepamo, da je teža vsebine odvisna od oblike, to slednje pa uravnava protokol - in s tem samo potrjujemo pomembnost protokola v diplomatski praksi. Če namreč gosta ali pa obratno, gostitelja, užalimo – zaradi neupoštevanja protokolarnih pravil – načnemo temelje potencialno dobrega sodelovanja.

Pomembnost diplomatskega protokola nenazadnje kaže tudi dejstvo, da se je na podlagi diplomatskega protokola v zadnjem času razvil tudi poslovni protokol. Da imajo službe za protokol tudi različna podjetja in organizacije, ne glede na to, ali poslovna sodelovanja in srečanja potekajo na meddržavnem nivoju ali ne. Analogno omenjenemu dejstvu pa je v Sloveniji ter tudi po svetu opaziti porast različnih seminarjev in izobraževanj na temo poslovnega protokola (glej prilogo A). Pri slednjih je nadalje zanimivo, da se vsebinski sklopi izredno približujejo diplomatskemu protokolu. Iz tega pa sledi, da je prav diplomatski protokol služil kot osnova za poslovni protokol ter tudi za ostale protokole, kar so potrdili tudi v službi za Protokol na Ministrstvu za obrambo.

8.1. Protokol v Republiki Sloveniji

Pred letom 1991, v času Socialistične federativne republike Jugoslavije, so bile naloge protokola razdeljene med federativno in republiško ravno. Tako so na zvezni ravni delovale institucije kot Protokol predsednika republike, Protokol zveznega izvršnega sveta, Protokol Zvezne skupščine in Protokol Zveznega sekretariata za zunanje zadeve⁹. Na ravni republik in pokrajin pa so bile organizirane protokolarne službe republiških izvršnih svetov. Tako je v Sloveniji deloval protokol Izvršnega sveta Socialistične republike Slovenije¹⁰.

Danes imamo v Sloveniji dva protokolarna urada – Protokol Republike Slovenije (pri vladi) in službo Diplomatskega protokola v okviru Ministrstva za zunanje zadeve.

⁹ *Republiški sekretariat za zunanje zadeve je predstavljal dobro osnovo za samostojno slovensko diplomacijo. Glavna naloga republiških organov za zunanje zadeve je bila informativne narave: skrbeli so za stike z zamejci in zveze z emigranti po svetu (Čačinovič, 1994: 116-117).*

¹⁰ *Skrbel je ta protokolarne zadeve Predsedstva SRS, Izvršnega sveta skupščine SRS, Skupščine SRS, vodstva družbenopolitičnih organizacij, samoupravnih interesnih skupnosti za območje republike, druge nosilce protokolarnih obveznosti v republiki oziroma za obiske na republiški ravni (2.čl. Odloka o ustanovitvi protokola – Ur.l.SRS 29/88).*

Poleg njiju je potrebno omeniti tudi Službo za protokol pri Ministrstvu za obrambo (MO) ter Službo za protokol pri Ministrstvu za notranje zadeve.

Obstoječi protokol naše države stoji na temeljih Jugoslovanskega protokola, ki so po mnenju protokolarnih uslužbencev v srži izredno dobri (pogovori v Službi za protokol na MO).

8.1.1. Protokol Republike Slovenije

Protokol Republike Slovenije (RS) (internet 7) opravlja protokolarne zadeve ob uradnih obiskih za predsednika RS, za predsednika Državnega zbora RS, za predsednika Vlade RS, za predsednika Državnega sveta RS, za predsednika Ustavnega sodišča RS, za varuha človekovih pravic, za predsednika Računskega sodišča RS, za ministra za zunanje zadeve RS in za prejšnjega predsednika države.

Protokol opravlja organizacijsko-tehnično delo ter zagotavlja prevajalske storitve ob obiskih osebnosti oziroma delegacij tujih držav in ob obiskih osebnosti RS v tujini in izvaja vse druge dejavnosti, ki so določene v Sklepu o določitvi protokolarnih pravil RS (ibid.).

Med protokolarne dogodke štejejo:

- mednarodni obiski v Republiki Sloveniji (šefa države, predsednika parlamenta, predsednika vlade, predsednika državnega sveta, predsednika ustavnega sodišča, predsednika vrhovnega sodišča, varuha človekovih pravic, predsednika računskega sodišča),
- uradni in delovni obiski (doma in v tujini) v prvem odstavku omenjenih,
- uradni obiski ministrov za zunanje zadeve v RS,
- uradne obveznosti soproge predsednika RS,
- nastopi, poslovilni in delovni obiski diplomatskih predstavnikov pri predsedniku RS, predsedniku državnega zbora in predsedniku vlade,
- slovesnosti ob vročanju odlikovanj RS, ki jih podeljuje predsednik RS oziroma druge osebnosti po pooblastilu predsednika RS,
- podpisi meddržavnih in drugih uradnih listin, pomembnih za državo,
- predaja poverilnih pisem tujih veleposlanikov predsedniku države (glej prilogo B),
- slovesnosti ob izrekanju priseg,
- polaganje vencev na spominska obeležja,
- državni pogrebi,
- uradni sprejemi,
- proslave in druge prireditve državnega pomena (ibid.).

8.1.2. Diplomatski protokol v okviru Ministrstva za zunanje zadeve

Diplomatski protokol je razdeljen na štiri oddelke: *oddelek za privilegije in imunitete* opravlja naloge, povezane s privilegiji in imunitetami, ki izhajajo iz večstranskih in dvostransko sprejetih obveznosti RS; *oddelek za diplomatsko korespondenco* opravlja dela in naloge v zvezi z akreditacijami diplomatskih agentov, vodi Diplomatsko listo ter hrani državni pečat; *oddelek za ceremonial in organizacijo obiskov* skrbi za protokolarne dogodke ministrov, za delovne obiske tujih zunanjih ministrov ter za druge pomembnejše protokolarne dogodke v organizaciji Ministrstva za zunanje zadeve; *prevajalski oddelek* pa skrbi za prevajanje vseh besedil za potrebe ministrstva in za tolmačenje ob obiskih tujih predstavnikov (internet 2).

8.2. When in Rome, do as the Romans do

Govorili smo že, da so nekatere protokolarne prakse določene z dunajskima konvencijama, vendar pa vsako pravilo doživlja svojo modifikacijo znotraj posamičnih držav. Zatorej poznavanje lokalnih norm in običajev, vseh napisanih in nenapisanih pravil, *do* in *don't*, lahko za diplomata predstavlja razliko, mejo med neuspehom in uspehom. Poleg tega pa spoštovanje norm neke države kaže tudi na spoštovanje do te države. Nick tako polaga na srce naslednje: »When in Rome, do as the Romans do« (Nick, 1997: 39). To zlato pravilo zelo dobro poznajo tudi v Protokolu RS – gost se vedno prilagaja gostitelju.

Sama pa bi na tem mestu rada izpostavila tudi to, da je pri upoštevanju kulturnih specifičnosti določenega naroda vendarle potrebna neka mera zdravega okusa. Preveč togo in prisilno posnemanje kulturnih specifičnosti lahko vodi v neželjeno ne spoštovanje. Diplomati ali diplomatski zbor pa lahko izpadeta celo groteskno. Samo od sebe se zastavlja vprašanje: kje in kakšna je ta meja? Univerzalnega odgovora zagotovo ne bomo našli. Prepričana pa sem, da je v igri občutek prefinjenosti, taktike ter pravilna ocena položaja.

Potrebno se je zavedati dejstva, da verbalna komunikacija še zdaleč ni vse. Pravzaprav ima večjo vlogo neverbalna komunikacija. Ta je lahko podzavestna ali zavestna; vedno pa gre za govorico telesa. In ker se tudi neverbalna komunikacija od kulture do kulture razlikuje, ji je znotraj protokola potrebno nameniti posebno pozornost, sicer se lahko zgodi, da sogovornika

nenamerno užalimo; lahko se ga dotaknemo na neprimeren način ali na neprimerno mesto¹¹. Kaj hitro lahko ugotovimo, da ni pomembna le vsebina – diplomatovo sporočilo – pač pa je pomembna tudi embalaža – diplomatovo obnašanje. Slednje zajema več področij, vse od gestikulacije, do primerne obleke, ki v profesionalnem svetu diplomacije niso prepuščeni naključju. Upoštevanje ves čas omenjanih kulturnih specifičnosti je še posebej pomembno pri obdarovanju¹². Da se izognejo takšnim in drugačnim neprijetnostim se protokolarna služba določene države pred prihodom gosta ali pred odhodom v tujino pozanima o teh drugačnostih.

8.3. Prednostni red

Prednostni red (*precedence-angl. in preseance-franc.*), oziroma prednost v hierarhiji, je povzročal številne zaplete¹³ in spore skozi stoletja ter se kot ključno pravilo v življenju diplomatov pojavlja še danes. Preseansa znotraj določene države je izredno specifična, kljub temu da je bila do neke mere določena že z dunajsko konvencijo. Zato je za vsako državo značilno, da izda publikacijo, t.i. *Table of Precedence* ali *Order of Precedence*, kjer je overovljen red lastnih državnih funkcionarjev, ta pa potem ostaja v veljavi nespremenjen desetletja, ne glede na to, katera osebnost zaseda določeno funkcijo. V Sloveniji preseansa do danes še ni točno določena, vendar je po besedah šefinje protokola Ksenije Benedetti trenutno v delu (Benedetti, 7.2.2004).

¹¹ Naj kot primer (Mikolić, 2002: 411) razlike med kulturami navedemo gestikulacijo rok. Pri nas velja, da položaj prstov - pomeni odobravanje oziroma nekaj v smislu 'odlično opravljeno', medtem ko bi to gesto v južni Franciji razumeli ravno v obratnem smislu - 'to ni nič vredno', v Braziliji in Grčiji se to smatra za vulgaren znak, v Rusiji in na Japonskem pa to lahko pomeni denar.

¹² Za primer lahko vzamemo podarjanje cvetja. Različno cvetje za različne priložnosti – moto, ki se ga držimo tudi v vsakdanjem življenju. Gre za sila občutljivo tematiko. Vzemimo za primer krizantemo (Mikolić, 2002: 416-417). Ta se v slovenski pa tudi v francoski, italijanski, malteški, portugalski, španski, hrvaški in še nekaterih drugih kulturah uporablja v času žalovanja, na pogrebih. Medtem ko simbolika tega cvetja drugod ni tako specifična. Na Kitajskem in v Koreji se je sicer na sploh potrebno izogibati izključno belih aranžmajev, saj so le-ti rezervirani za obdobje žalovanja. Šopek belih vrtnic torej nikakor ne pride v poštev. Seveda pa ne gre samo za cvetje in njegovo simboliko, pač pa za simboliko vsakršnih reči: različnih predmetov, živali, rastlin itn. Potrebna je pazljivost in poznavanje specifik.

¹³ Znan primer je podpisovanje miru v Sremskih Karlovcih 26. januarja 1699 med člani Svete lige in Turčijo, ko so morali za svečanost podpisovanja mirovne pogodbe postaviti poseben okrogel paviljon s petimi vrati, da so lahko državniki petih držav podpisnic sočasno vstopili in podpisali sporazum za okroglo mizo (Osolnik v Jazbec, 1998b: 149).

Od prednostnega reda je nadalje odvisna t.i. Diplomatska lista, ki predstavlja redno uradno publikacijo vsakega ministrstva za zunanje zadeve in vsebuje popoln pregled vseh akreditiranih diplomatskih misij in vseh uslužbencev diplomatskega ranga, ki sestavljajo diplomatski zbor v določeni državi.

Nikakor ne pretiravamo, če pravimo, da je od prednostnega reda odvisno vse nadaljnje obnašanje v protokolu. To velja vse od prvega stika – pozdrava – do predstavljanja, razporeda za omizjem, sedežnega reda v avtomobilu itn. Ključno pravilo preseanse je namreč, da ima tisti višje na hierarhični lestvici, prednost. Zatorej niti ni presenetljivo, da je bila preseansa vedno srž negotovanj, nekaj, za kar se je splačalo boriti (Trajkovski, 1990).

Poznavanje in upoštevanje prednostnega reda je nenazadnje pomembno tudi z aspekta človeškega dostojanstva, ki je lahko ob nepozornosti prizadeto. Poleg tega je njegovo upoštevanje nujno za dobre odnose med državami in je hkrati pokazatelj potrebnega spoštovanja, ne le do oseb, pač pa do celotne države.

In ko že govorimo o spoštovanju, se dotaknimo še nekoč zelo zapletenega in občutljivega vprašanja naslavljanja. Slednjega je namreč družbeni razvoj preteklega stoletja močno poenostavil in demokratiziral. Zahodni svet nagovarja voditelje držav, vlad, ministre in ambasadorje uradno z *ekscelenco*, sicer pa je v rabi *gospod*. Pozornejši je potrebno ostati le pri danes redkih kraljevinah in cesarstvih (Zelmanović, 1990: 258).

Diplomatski protokol pa mora nujno nameniti pozornost tudi zakonskim partnerjem diplomatov in drugih političnih funkcionarjev, saj le-ti za družbene namene delijo isti rang, kot ga imajo zakonci, ki so nosilci določene funkcije. »Soproge diplomatov tradicionalno aktivno sodelujejo v mnogih družabnih aspektih izvrševanja diplomatskih nalog ...« (Osolnik v Jazbec, 1998b: 150).

8.4. Diplomatske pogostitve

Protokol spremlja malone vsak uraden diplomatski dogodek, pa naj bodo to uradni pogovori, podpisovanje pogodb in sporazumov, uradni obiski, razne otvoritve, kongresi, konference ali pa različni slovesni sprejemi, kosila in večerje.

Kot smo že omenili, je diplomatski protokol danes na splošno manj tog kot nekoč, kar se odraža tudi pri raznih diplomatskih sprejemih in banketih, ki jih danes nadomeščajo manj formalne oblike diplomatskih pogostitev; to pa s seboj prinaša tudi večjo ekonomičnost in varčnost (Osolnik v Jazbec, 1998b: 153).

Oblike diplomatskih pogostitev se vedno prilagajajo prilikam, možnostim in potrebam¹⁴. Od vrste diplomatske pogostitve je odvisno, kako se obleči, o čemer goste običajno obvestijo na vabilu. Tako *white tie* zahteva od gosta, da si obleče frak ali svečano uniformo, saj gre v takih primerih za formalne pogostitve. Pri manj formalnih pogostitvah pa je v navadi *black tie*, kar pomeni črni smoking, črne hlače s trakom ter črne čevlje, za ženske pa večerna obleka. Poleg tega velja pravilo, da manj kot je pogostitev formalna, večja je svoboda oblačenja. Podobno velja tudi za klimatske razmere – v tropskih deželah se tako namesto črnega sukniča nosi belega (Feltham, 1994: 37-38).

Na vseh diplomatskih pogostitvah se vedno pazi na upoštevanje preaseanse. Tako je običajno, da je na vidnem mestu izobešena tabla z natančnim razporedom za omizjem. V primeru večjih dogodkov pa gost ob prihodu prejme kartico, na kateri ima izrisano pot do svojega sedeža (pogovori s Službo za protokol MO).

Ker pa pogostitve brez hrane ali vsaj pijače, je potrebno precej pozornosti nameniti tudi temu. Na prvem mestu se je potrebno predhodno pozanimati, ali nima kateri od gostov morda zdravstvenih, moralnih ali kakšnih drugih zadržkov glede hrane ali pijače¹⁵. Vse to opravi pristojna protokolarna služba v sodelovanju, dogovarjanju s tujimi protokoli. Izbere se primeren jedilnik in ustrezno pijačo. Kar se tiče slednje, je nujno potrebno, da se poleg alkoholnih pijač vedno postreže tudi z brezalkoholnimi pijačami. Izbor jedi je odvisen od letnega časa, priložnosti, oblike pogostitve in podobnega. Kot so mi zatrjili na Protokolu RS, se v Sloveniji vedno trudijo uvrstiti na jedilnik kakšno tipično slovensko jed, zagotovo pa postrežejo s tipičnimi slovenskimi vini, kot je na primer cviček. Gostu radi postrežejo z idrijskimi žlikrofi, prekmursko gibanico, kraškimi pršutom ali čem podobnim (pogovori v protokolu RS).

Pri vseh vrstah diplomatskih pogostitev je pomembna priprava in oblikovanje jedilnega lista. Pri tem ne gre omeniti zgolj izbire primerne hrane in pijače, pač pa tudi estetski izgled jedilnega lista, ki mora biti napisan v gostu razumljivem jeziku (Eržen v Jesih, 2003). (glej prilogo C)

¹⁴ »Bilo bi kontraproduktivno, če bi diplomatski predstavnik majhne države, kakršna je Slovenija, poskušal po blišču in razkošnosti sprejemov in banketov konkurirati diplomatskim misijam velikih sil in bogatih držav« (Osolnik v Jazbec, 1998b: 153).

¹⁵ Znano je na primer, da muslimani iz verskih razlogov ne uživajo alkohola in svinjine.

8.5. *Diplomatski bonton*

Diplomatski bonton v prvi vrsti zajema pravila mednarodnega (splošnega) bontona. Gre pa korak dlje v smislu striktnega, nemalokrat kar togega držanja oziroma upoštevanja teh pravil. Hkrati pa ima ne igranje po pravilih bontona v diplomatskih krogih lahko hujše posledice kot v vsakdanjem življenju.

Za diplomata je tako izrednega pomena dobro poznavanje pravil lepega vedenja. Slednja predstavljajo izraz duha, časa, razmerij moči ter socialne strukture. Krepijo medsebojno razumevanje, strpnost, obzirnost in kot taka predstavljajo nekaj od temeljev zgradbe za dobro počutje mnogih ljudi (Košnik, 2004). V diplomatskih vodah, ki predstavljajo svet nenehne komunikacije in srečevanja ljudi iz različnih okolij, pa je vse to še toliko bolj pomembno.

8.6. *Vizitke, vabila, zahvale*

Korespondenca v diplomatskem življenju je stvar protokola, na podlagi česar lahko sklepamo, da stvar ni prepuščena naključju. Pomembni in univerzalno veljavni so stil pisanja, kratice, odgovarjanje. Stil pisanja je vedno formalen in vljudosten, brez odvečnih besed. Običajno so vabila, vizitke ipd. v celoti vnaprej natisnjeni, delno natisnjeni, ali pa spisani ročno (McCaffree in Innis, 1997).

Vabila za razne diplomatske obiske, pogostitve in podobno se vedno pošilja dovolj zgodaj. Ni sicer nekega univerzalnega pravila, vendar je dobro, da to storimo vsaj deset dni prej. Običajno je potrebno na vabila odgovoriti v primeru, ko gre za bolj formalno pogostitev (R.S.V.P.), pri manj formalnih pa se običajno sporoči samo odpoved. Prav tako je v navadi, da se po samem dogodku gostitelju pošlje *zahvala* (McCaffree in Innis, 1997).

Posebno mesto v diplomatskem protokolu pa zasedajo *vizitke*, katerih vloga ni le predstavljanje, pač pa je z njimi urejeno tudi protokolarno sporočanje; nanje se s svinčnikom napiše kratice sporočil¹⁶ (Čačinovič, 1994: 81).

¹⁶ *pp* – pour presenter, zaradi predstavitve; *p.f.* – pour feliciter, čestitke; *p.c.* – pour condolences, sožalje; *p.r.* – por remercier, v zahvalo; *p.p.c.* – pour prendre conge, zaradi poslovitve

9. POSEBNOSTI SLOVENSKE DIPLOMACIJE OZIROMA PROTOKOLA

S slamnikarstvom so se na Slovenskem začeli ukvarjati relativno pozno, v 18. stoletju (Bogataj, 1989). Eden tipičnih izdelkov je gorenjski cekar, ki je predvsem značilen za območje Mengša in Domžal. Posebnost takega cekarja so začetnice imena in priimka, ki so jih spletli poleg vzorca. Take cekarje so ženske običajno nosile poleg narodne noše (po pripovedi domačinke Mengša, U.M.).

Pripadati neki kulturi, pripadati nekemu narodu.

»Pripadati nekemu narodu je nekaj takega kot igrati klavir. Ni dovolj, da si se naučil igrati na ta prelepi inštrument, vsak dan moraš vaditi in kasneje biti sposoben učiti tudi druge igrati na klavir, in to pravilno, tako da bo vsakdo, ki zna igrati na klavir, lahko prepoznal igranje tvojih učencev kot pravo in pravilno« (Rudolf, 1990:11).

9.1. Izvor posebnosti v slovenskem protokolu oziroma diplomaciji

Posebnosti slovenskega protokola oziroma diplomacije izhajajo iz slovenske kulture in slovenske naravno-zgodovinske dediščine. Rekli smo že, da se kultura kaže kot skupek določenih lastnosti. Nekateri avtorji pa v njej bolj kot slednje vidijo nek orientacijski sistem, ki vpliva na posameznikovo individualno ravnanje. In kot taka se kultura neprestano spreminja. Pri tem Jones ugotavlja, da si neka skupnost skozi skupinsko interakcijo ustvari t.i. 'kulturno shemo', ki se zasidra v posameznikovih možganih in se nato iz generacije v generacijo prenaša, torej tudi na fiziološki osnovi. Tako se torej lahko ohranjajo posebnosti slovenske kulture, ki vplivajo na posebnosti v slovenskem protokolu. Medtem ko je ta 'kulturna shema' relativno statična (biološki vidik), pa nove družbene izkušnje posameznika in interkulturalna komunikacija to shemo nadgrajujejo in sčasoma tudi spreminjajo (družbeni vidik). Prav gotovo je tudi od dinamike kulturnih sprememb neke skupnosti odvisno, kako se bo ta občutila drugačna od drugih skupnosti, in ali se bo odrazila kot posebna etnična skupnost (Jones v Hammerschmidt, 1999). Friedman v tem kontekstu govori o t.i. kulturi identiteti (Friedman, 1994). Če torej posvojimo zgornjo razlago, nas ta zlahka pripelje do zastavljenega cilja – izvora posebnosti v slovenskem protokolu.

Podobno ugotavlja Banerjee (Banerjee v Hudson, 1997: 43). Pravi, da je dediščina centralnega pomena za enotnost naroda. Identiteta nedvomno vpliva na nacionalne prakse, internacionalne odnose in zunanjo politiko.

9.2. Protokolarna srečanja in obiski

9.2.1. Protokolarni objekti

V okviru vladnih služb obstaja Servis za protokolarne storitve Republike Slovenije, ki upravlja z naslednji protokolarnimi objekti: Vilo Podrožnik, gradovi Strmol, Brdo in Snežnik, ter vilama Tartini in Bled, ki pa se v protokolarne namene uporabljata le občasno.

Vsi ti objekti so produkt naše zgodovine in kot taki predstavljajo ogledalo slovenske kulturno-zgodovinske dediščine. Tako je **grad Strmol** eden najstarejših in najbolj ohranjenih gradov v Sloveniji, saj je vse do danes ohranil avtentičnost zgodovinskega in stilnega izročila. Podobno **grad Snežnik** danes velja za enega redkih gradov na naših tleh, ki ima ohranjen celoten inventar zadnjih lastnikov. Njegova notranja oprema izvira pretežno iz druge polovice 19. in začetka 20. stoletja, medtem ko njegov današnji renesančni zunanji izgled nosi sledove tako srednjega veka, kot poznejših stoletij. **Vila Podrožnik**, ki se nahaja v prestižnem delu Ljubljane pa gosta zagotovo očara s svojim parkom (internet 8). **Vila Tartini** je svoje ime dobila po nekdanjem lastniku, slavnem violinistu Giuseppe Tartiniju. Resda je danes ne moremo več občudovati v njeni prvotni obliki, se pa zato lahko sprehodimo po pravem submediteranskem parku (internet 10). **Vila Bled** (internet 9), ki na prvem mestu fascinira z naravnim okoljem, torej blejskim jezerom in njegovim otočkom, gostu postreže s svojim imperialističnim šarmom in pestro zgodovino; med drugim je maršalu Josipu Brozu Titu služila kot rezidenca. Čeprav ga omenjamo kot zadnjega, si **grad Brdo** tega mesta zagotovo ne zasluži. Kot svojo letno in protokolarno rezidenco ga je uporabljal že jugoslovanski predsednik Josip Broz Tito. Na Brdu je med leti 1945 in 1980 sprejemal številne tuje državnike in diplomate, slovenske in zvezne funkcionarje ter različne delegacije, sam pa tam preživel tudi del prostih dni. Grad Brdo je bil tudi Titova zadnja rezidenca – od tam je januarja 1980 odšel v ljubljanski Klinični center, kjer je 4. maja tudi umrl (Burja, 2004). Po izkušnjah Protokola MO se tuji gostje dobro spominjajo Tita in često povprašujejo o njem.

Poleg gradu, ki je bil zgrajen v začetku 16. stoletja in je vse do danes ohranil izvorno zasnovo, se posestvo Brdo lahko pohvali še z izjemnim parkom. Ta ponuja možnost sprehodov med več kot desetimi jezери, od katerih ima eno tudi svoj otoček. Na posestvu je omogočen ribolov in lov, vožnje s kočijo ali s sanmi ter jahanje. Vse te možnosti, ob vznožju Alp, pa izdatno predstavljajo ne le kulturno, pač pa tudi naravno dediščino, ki je na sicer geografsko majhnem ozemlju izredno bogata in pestra.

In kako se kulturno-zgodovinska dediščina, ki se tako očitno odraža tudi v protokolarnih objektih, predstavi tujcu? Kot so mi povedali na Protokolu RS, je v navadi, da se gostu podari knjiga z vsemi informacijami o objektu, kjer je prenočil. Ob morebitnem zanimanju gosta poskrbijo za dodatne podrobnosti.

9.2.2. Obiski tujih političnih funkcionarjev v Sloveniji

Obiski tujih političnih funkcionarjev se v vseh državah, in tako tudi v Sloveniji, organizirajo nekako v sosledju naslednjih faz:

- I. v prvi fazi se rešijo zadeve pred prihodom gostov:* gre za dogovarjanja in usklajevanja med Protokolom RS ter tujim protokolom; v tej fazi se je potrebno pozanimati prav o vseh željah, potrebah in zadržkih gosta (velikokrat se zgodi, da pred prihodom gosta, v Slovenijo pride skupina iz protokola tuje države) določi se točen datum, ura prihoda ter prometno sredstvo, poskrbi se za nastanitev gosta oziroma celotne delegacije in podobno. Če je le mogoče, se načrt in spored obiska vnaprej izroči gostu ali delegaciji, s tem da ima gost pravico do morebitnih popravkov. Programa se je potem potrebno držati ves čas obiska, saj si je vsako protokolarno spremembo moč razlagati kot negostoljubno dejanje.
- II. v drugo fazo sodijo protokolarne naloge glede prihoda in sprejema gostov:* gost si zasluži dostojen sprejem; vedno ga mora pričakati gostitelj iste stopnje in vedno je gosta potrebno peljati najprej v hotel oziroma v rezidenco, kjer bo prebival med obiskom, tam pa ga običajno pričaka darilo.
- III. v tretji fazi se uresniči namen prihoda gostov – pogajanja, pogovori, obiski, otvoritve itd.:* v primeru, da gosta spremlja soproga, je ves čas obiska potreben spremljevalni program zanjo.
- IV. v četrti fazi pridejo na vrsto različna vabila, razvedrilo, sprejemi in druge oblike družabnih stikov:* v navadi je, da gostitelj priredi svečano večerjo v čast gostu. Slednji tako običajno zaseda častno mesto, gostitelj pa mu lahko nameni zdravico (o kateri je gost predhodno obveščen, da se mu s svojim govorom lahko zahvali) (glej prilogo D).
- V. v zadnji, peti fazi se uredi odhod gostov in pospremitve:* od gosta se nazadnje poslovimo; ob tem veljajo praktično ista pravila kot pri sprejemu. Kot posebnost slovenske protokolarne prakse pa lahko na tem mestu omenimo to, da se gostu tik pred odhodom vedno pokloni album s fotografijami, ki so zaznamovale njegov obisk v Sloveniji (Zelmanović, 1990 in pogovori na Protokolu RS in pogovori na MO in internet 6).

Obiski tujih političnih funkcionarjev so torej vedno skrbno načrtovani in se v osnovi med seboj bistveno ne razlikujejo, kot mi je potrdila vodja Službe za protokol na MO, ter kot sem po pregledu internega gradiva oddelka za protokol na MO ugotovila tudi sama. Vendarle pa

identičnost le ni popolna, saj se skuša v obisk, zlasti v četrto fazo, vključiti nekaj, kar gosta še posebej interesira¹⁷.

Po izkušnjah v Protokolu RS se tuje goste največkrat odpelje na ogled Bleda, Postojnske jame, Pirana in Logarske doline. Navdušeni so nad naravo, ki jo ponuja naša dežela. Gostu in njegovim interesom se vedno skuša ustreči. Poleg tega pa se je vsakokrat potrebno prilagajati časovnim okvirom.

Izbira Protokola RS v tem pogledu ni presenetljiva. Bled kot kraj s tisočletno tradicijo in osupljivo naravno dediščino – s svetovno znanim jezerom in njegovim otočkom, ki ga je v Krstu pri Savici omenjal že Prešeren (Prešeren, 1967). Podobno je izrednega pomena Postojnska jama, kjer domuje človeška ribica. Prečudovit kraški svet podzemskih jam, ki skrivajo stoletja in tisočletja stare kapnike. Piran gostu nudi prijetno mediteransko vzdušje, s pridihom srednjeveškosti. Logarska dolina pa nas popelje v slovenski alpski svet.

Praktično brez izjeme je vedno organiziran voden ogled mesta Ljubljane, pri tem je vedno neizbežna omemba Jožeta Plečnika. Arhitekta, katerega delo ni cenjeno le pri nas, pač pa človeka s svetovnim slovesom. Moža, ki je dal slovenski prestolnici poseben pečat. Tudi sicer je tradicija slovenskega glavnega mesta izredno bogata. Ljubljana ne skriva svojih čarov.

9.3. Protokolarna darila

Protokolarna darila so eden ključnih elementov pri oblikovanju kulturnih stikov ter takšnih in drugačnih komunikacij med državami in deželami. (Protokolarna) darila imajo svojo zgodovino, svojo dediščino. Zanimivo izhodišče razmišljanja o tem, zakaj se ljudje pravzaprav obdarujemo, je že v začetku prejšnjega stoletja v svojem članku *Esej o daru* podal Marcel Mauss (Mauss, 1996). Njegova razmišljanja temeljijo na opazovanju maorskih staroselcev in v teorijo darovanja vnašajo nov pojem, pojem hau. Slednji predstavlja simbolno vrednost darovanega predmeta, torej ne gre za materialno vrednost. Hau nima cene. Je tisto na nekem predmetu, kar dar naredi dar. Zaključimo lahko, da predmet, ki si ga kupimo sami, nima hau-a. Nadalje Mauss ugotovi:

¹⁷ V primeru obiskov, ki jih koordinira Protokolarna služba MO, si gostje največkrat ogledajo kakšne vojašnice, morda se peljejo na krožno vožnjo po slovenskem morju s patroljnim čolnom ali kaj podobnega (Pogovori na MO).

- dar je nujno sprejemati, dajati ter zavračati in je torej nezavedno prisilna zadeva,
- dar izraža princip recipročnosti; podarjamo enako vrednost kot smo jo dobili,
- darovanje izraža statuse ljudi vpletene v darovanje; kdo sme darovati komu, kdo ne sme darovati, ... na podlagi tega se sme dar kulturno legitimno zavriniti, če ga prejmemo od nekoga, ki nima pravega statusa,
- darovanje je simbolni akt, z njim dejansko ne izročamo predmetov; glede na to je tudi odsotnost darovanja posebno sporočilo,
- darovanje je tudi socialno dejanje, v smislu integriranja skupine darujočih (Durkheimovski princip¹⁸).

Kot že omenjeno, sta bili obe dunajski konvenciji rezultat stoletnih praks, tudi praks obdarovanja. Diplomatski protokol slednjemu namenja kar nekaj svoje pozornosti in trditi smemo, da praksa protokolarnih pravil ne odstopa od Maussovega razmišljanja.

Bogataj se je ob neki priliki izrazil celo takole: »Podarjam, torej sem! ... A hkrati tudi – sprejemam, torej sem!« (Bogataj, 2002).

Kulturna specifika se kaže tudi pri protokolarnem obdarovanju. Na prvem mestu se je potrebno zavedati, da z darilom vedno želimo nekaj doseči. »Državna in podobna protokolarna darila lahko vzbudijo veliko mednarodno pozornost in nenazadnje spodbudijo tudi afirmacijo države in njene ustvarjalnosti« (Bogataj, 1994: 22).

Zato je dobro, če upoštevamo naslednje (Bogataj, 1994):

- *strategije načrtovanja daril* (komu podarjamo, kaj podarjamo, kaj želimo z darilom doseči/povedati/s kakšnim namenom podarjamo darilo...),
- *razmerje med darilom in embalažo*,
- *načini posredovanja daril* (kdo podarja komu in kdaj...).

Pri podarjanju protokolarnih izbira ni prepuščena naključju, pač pa se po besedah Protokola RS, upoštevajo naslednji kriteriji:

¹⁸ Pri Durkheimu integracija skrbi za koordinacijo in medsebojno prilagajanje delov družbenega sistema. Glavna institucija, ki zadovoljuje to potrebo, pa je pravo. Slednje zmanjšuje možnost konflikta, če pa do slednjega vendarle pride, ga sodni sistem razreši in tako ne pride do dezintegracije družbe (Haralambos in Holborn, 1999: 881).

1. že podarjena darila gostu
2. funkcija tistega, ki podarja
3. funkcija obdarovanca¹⁹
4. obisk v tujini ali doma
5. tip obiska (uradni, delovni, srečanje, udeležba...)
6. področje delovanja, narodnost, vera, interesi oz. hobiji gosta
7. kulturne posebnosti in značilnosti države, iz katere prihaja obdarovanec

Glede na zgornje kriterije so protokolarna darila razdeljena v pet cenovnih razredov (glej tabelo 9.1.). Vrednost darila praviloma ne presega zadnje uradno objavljene bruto povprečne plače na zaposlenega v Sloveniji, kot to določa Sklep o določitvi protokolarnih opravil v 24. členu.

TABELA 9.1.: *Cenovni razredi protokolarnih daril*

POZORNOSTNA DARILA	do 5.000,00 SIT
NIŽJI CENOVNI RAZRED	5.000,00 – 40.000,00 SIT
SREDNJI CENOVNI RAZRED	40.000,00 – 60.000,00 SIT
VIŠJI CENOVNI RAZRED	60.000,00 – 100.000,00 SIT
VISOK CENOVNI RAZRED	nad 100.000,00 SIT

Vir: *Pogovori v Protokolu RS, julij 2004*

Kljub temu pravilna izbira protokolarnega darila še zdaleč ni enostavna. Obstaja kar nekaj področij, kamor se lahko poseže po darilo (glej prilogo E), tako da sem z veseljem sprejela dejstvo, da slovenski protokol izbira izključno darila s področja slovenske kulturno-zgodovinske dediščine in s področja slovenske sodobne umetnosti in obrti. »Protokolarna

¹⁹ Ponovno prihaja do izraza praksa preseanse.

darila poudarjajo slovensko kulturno, zgodovinsko in naravno dediščino; ohranjajo slovensko identiteto ter so kakovostna, funkcionalna in estetska. Izročamo jih v posebni protokolarni embalaži temno modre barve z zlatim grbom,« so mi povedali na Protokolu RS. O pomembnosti embalaže opozarja tudi Bogataj (Bogataj, 1994: 85-86), saj je pri fenomenu obdarovanja pomemben celosten pristop.

Poleg tega so protokolarna darila vedno opremljena s certifikatom ali spremno knjižico, kjer so podatki o darilu (opis izdelka, material, avtor...). Kot največkrat podarjeno darilo, torej kot najbolj množično darilo, se pojavljajo idrijske čipke in izdelki iz kristala. Torej izdelki, ki imajo na naših tleh več stoletno tradicijo in so tipični izdelki slovenske kulturne dediščine (kot je bilo omenjeno že v uvodu poglavij). Kot najdragocenejše, najprestižnejše darilo pa smatrajo kristalni šah in grbovno knjigo (knjiga grbov).

Sicer pa so darila lahko zelo različna. Naj omenimo, da se jih je bivšemu predsedniku Milanu Kučanu v času njegovega mandata nabralo kar precej. 650 jih od leta 2002 hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije. Zbirka nosi naslov *Od brezove metle do srebrnega krožnika* (internet 5).

Protokolarna darila so izraz stikov med državami in predvsem med različnimi kulturami ter njihovo sodobno ustvarjalnostjo, ki je nasledek stoletnega razvoja (Bogataj, 1994: 23). Sama si predstavljam, da lahko takšen način razmišljanja pripomore ne le k večjemu prepoznavanju Slovenije kot države z lastno tradicijo in stoletnim izročilom, pač pa tudi k ohranjanju slovenske kulturne specifičnosti. Podobno razmišlja tudi šefinja protokola RS Ksenija Benedetti: »Zavedamo se sporočilne vrednosti daril, zato se o izbiri pogosto posvetujemo z etnologom« (Benedetti v Miko, 2003: 38).

Starc (Starc v Bogataj, 1994: 73) poudarja, da je darilo živ organizem, ki obstaja v razmerju med samim darilom, darovalcem in obdarovancem. Tega se protokolarni uslužbenci dobro zavedajo. Pri izbiri darila tako upoštevajo dejstvo, da je gost na obisku v Republiki Sloveniji. To namreč pomeni, da mora biti darilo skromnejše od darila, ki ga visoki gost izroči gostitelju. Šef tuje države prejme najbolj dragoceno darilo, sledijo predsednik Vlade, predsednik Parlamenta in tako naprej. Uslužbenec Protokola, na podlagi upoštevanja običnih kriterijev, za vsakega gosta izbere tri predloge daril in jih posreduje nosilcu obiska:

- *izbira darila za glavnega gosta:*

nosilec obiska predlog darila posreduje Uradu predsednika RS oziroma šefinji Protokola RS, temu sledi izbira darila

- *izbira darila za ostale goste in delegacijo:*

nosilec obiska izbere darilo.

Nenazadnje ostane še predaja darila, ki je lahko osebna, opravljena preko protokola ali pa gre za dostavo v hotelske sobe gostov. Kar se tiče prve od omenjenih predaj velja, da taka izmenjava darila med gostom in gostiteljem poteka po natančnem predhodnem dogovoru med nosilcem obiska in protokolašem države gosta.

Na koncu lahko povzamemo misel, da ima Slovenija še številne neizkoriščene možnosti na področju protokolarnih in drugih daril, kjer ne gre le za »... pojave, ki jih označujemo z narodnjakarskim sindromom, ampak za vitalne oblike sodobne ustvarjalnosti, tudi tiste, ki se dogaja na 'alternativi'« (Bogataj, 1994: 76).

10. ZAKLJUČNA BESEDA

Najstarejše pisno pričevanje o lončarjih na Slovenskem je iz leta 1340. Od takrat do danes so se stvari sicer močno spremenile, vendarle pa lončarska dejavnost ohranja določene posebnosti (Bogataj, 1989).

Namen diplomske naloge je bil potegniti vzporednico med slovensko kulturo in slovenskim protokolom. Ugotoviti, v kolikšni in kakšni meri, če sploh, se posebnosti slovenske kulture manifestirajo na ravni diplomatskega, mednarodnega občevanja. Pričakovano se je potrdilo dejstvo, da se specifičnosti posamezne kulture resnično kažejo tudi v občevanju z drugo kulturo na mednarodni, državniški ravni. In četudi gre v primeru diplomatske protokolarne prakse za neke univerzalne načine medsebojne komunikacije, države s svojimi posebnostmi posegajo v to sivino. S tem na nek način ohranjajo svojo kulturno identiteto. Drugim državam in drugim kulturam predstavljajo svojo tradicijo, navade. Svojo dediščino in sodobnost. Sloveniji to uspeva predvsem na področjih protokolarnih daril in obiskov. Na področjih, kjer ostaja dovolj manevarnega prostora, ki ga nedvomno zapolnjujejo kulturne specifičnosti. Že vrsto let ponosno razkazuje svojo bogato kulturno-zgodovinsko in naravno dediščino in se tako predstavlja svetu. V splošnem okviru se slovenska diplomatska in protokolarna praksa torej ne razlikuje od praks ostalih zahodnih držav; izstopajoče so predvsem (kulturno obarvane) malenkosti. Prav slednje pa nas ločijo od ostalih držav in narodov. Malokatera država se namreč lahko pohvali s tako pestro naravno dediščino kot prav Slovenija. Država, ki na tako majhnem prostoru združuje mediteranski, kraški, alpski svet. Zatorej ni presenetljivo, da tujcu radi pokažemo naše adute. Podobno bogata je naša kulturna dediščina. Stare slovenske obrti, ki jih poznamo še danes na eni strani, ter sodobnejši umetniški tokovi so odraz slovenske kulturne specifičnosti.

Za današnjo ero so značilni različni tokovi globalizacije. Svet tako postaja vse manjši in istočasno vse večji, kulturni prostor se krči in ponovno širi. Globalizacija podira meje; po eni strani povezuje ljudi, po drugi strani pa povzroča konflikte: kulturne, etnične, religiozne in nacionalne razlike so postale velik problem, kulturna mnogovrstnost navdaja s strahom pred etnično-kulturnimi napetostmi. Konfliktov pa ni mogoče omejiti z redukcijo raznolikosti. Kultura namreč sama ustvarja razlike.

Prihodnost najverjetneje obeta nove spremembe. To napoveduje že sama narava diplomatske in protokolarne prakse, ki se je tekom časa vedno spreminjala. Kot se spreminjajo in menjajo praktično vse stvari. Vprašanje je samo, v katero smer je pričakovati te spremembe. Namreč, če se posamezne diplomatske in protokolarne prakse med seboj razlikujejo v kulturnih posebnostih, so prav kulturni sistemi tisti, ki v precejšnji meri zaznamujejo tudi to področje. In če globalizacijski tokovi resnično grozijo civilizacijskim in kulturnim 'drugačnostim', in če

je dejansko nekje v prihodnosti pričakovati nekakšen melting pot, kot ga je napovedoval že Kardelj (Kardelj, 1980), potemtakem se taista vprašanja in pomisleke sme prenesti v polje protokolarne prakse. Bo v protokolarni praksi prišlo do popolne globalizacije? Je globalizacija resna grožnja slovenski kulturi in slovenskemu jeziku?

Odgovore na takšna in podobna vprašanja nam bo z gotovostjo prinesel samo čas. Siceršnje špekulacije ostajajo zgolj to. Z večjo gotovostjo lahko trdimo le, da proizvodi globalizacijskega procesa rušijo meje med narodi, ljudje spoznavajo značilnosti drugih kultur in od njih prevzemajo določene elemente. Kje je meja prevzemanja teh elementov pa bo, kot rečeno, pokazal le čas.

Vse premalokrat se na področju diplomatske in protokolarne prakse omenja človeški faktor, ki je vendarle neizpodbitno prisoten. Gre za posameznike v ospredju, in ljudi v ozadju, ki Slovenijo predstavljajo svetu. Tako bi bilo pri nadaljnjem oziroma podrobnejšem ukvarjanju s to tematiko potrebno natančneje preučiti in upoštevati tudi ta aspekt. Podobno je z globalizacijskimi tokovi, ki bodo v prihodnosti zagotovo pustili močan pečat in bi jim iz tega stališča bilo potrebno nameniti posebno pozornost. Znotraj konteksta pa bi si pri nadaljnji obravnavi podrobnejši premislek zaslužila tudi pojma kulturne in nacionalne identitete in zavesti.

Protokolarni uslužbenci s svojim delom na nek način izoblikujejo osebno izkaznico naše države. In ker je to sila resna in pomembna zadeva, bi nemara ne bilo odveč, če bi k sodelovanju, poleg etnologov, povabili še ostale strokovnjake s področja slovenske zgodovine, kulturne in naravne dediščine. Najverjetneje bi bil vtis pestrejši in predvsem popolnejši.

11. LITERATURA IN VIRI

11.1. Literatura

1. Anderson, Benedict (1983): *Imagined Communities*. Verso, London.
2. Bajec, Anton (ur.) (1995): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. DZS, Ljubljana.
3. Barle, Andreja, Novak Fajfar, Bojana, Pluško, Alojz, Počkar, Mirjam, Popit, Tanja, Ratkai Ilič, Marjana, Slokan, Alenka (1995): *Sociologija: Gradivo za srednje šole*. 2., dopolnjena izdaja. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
4. Banerjee, Sanjoy (1997): »*The Cultural Logic of National Identity Formation. Contending Discourses in Late Colonial India*«. V: Valerie M. Hudson (ur.): *Culture & Foreign Policy*. Lynnee Rienner Publishers, Boulder, London, str. 27-44.
5. Barston, Ronald Peter (1988): *Modern Diplomacy*. Longman, London and New York.
6. Benko, Vlado (1987): *Mednarodni odnosi*. 2., prenovljena izdaja, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Ljubljana.
7. Benko, Vlado (2000): *Zgodovina mednarodnih odnosov*. 2. izdaja, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
8. Benko, Vlado (1997): *Znanost o mednarodnih odnosih*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
9. Benko, Vlado (1998): »*Mesto in funkcije diplomacije v razvoju mednarodne skupnosti*«. V: Milan Jazbec (ur.): *Diplomacija in Slovenci. Zbornik tekstov o diplomaciji in o prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*. Založba Drava, Celovec, str. 39-58.
10. Berridge, Geoff R. (1995): *Diplomacy*. Prentice Hall, Harvester Wheatsheaf, London.
11. Blanchard, Kenneth (2000): *Izreki za vse življenjske priložnosti*. Skriptorij KA, Radovljica.
12. Bogataj, Janez (1998): *Domače obrti na Slovenskem*. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
13. Bogataj, Janez (1994): *Kultura poslovnih, promocijskih in protokolarnih daril*. Ethno, Ljubljana.
14. Bogataj, Janez (2002): »*Poslovno obdarovanje ni le dajanje in sprejemanje ...*«. V: *Darila Rokus 2002/2003*.

15. Breuning, Marijke (1997): »*Culture, History, Role. Belgian and Dutch Axioms and Foreign Assistance Policy*«. V: Valerie M. Hudson (ur.): *Culture & Foreign Policy*. Lynnee Rienner Publishers, Boulder, London, str. 99-123.
16. Burja, Andreja (2004): »*Obiski Josipa Broza Tita v Sloveniji (1945-1980)*«. *Kronika*, 52, št.2, str.189-200.
17. Čačinovič, Rudi (1994): *Slovensko bivanje sveta. Razvoj in praksa diplomacije*. Enotnost, Ljubljana.
18. Čačinovič, Rudi (1998): »*Zgodovina slovenske diplomacije*«. V: Milan Jazbec (ur.): *Diplomacija in Slovenci. Zbornik tekstov o diplomaciji in o prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*. Založba Drava, Celovec, str. 107-122.
19. Čok, Lucija, idr. (1999): *Učenje in poučevanje tujega jezika*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. Koper: Znanstveno-raziskovalno središče RS.
20. Debeljak, Aleš, Stankovič, Peter, Tomc, Gregor, Velikonja, Mitja (ur.) (2002): *Cooltura. Uvod v kulturne študije*. Študentska založba, Ljubljana.
21. Dembinski, Ludvik (1988): *The Modern Law of Diplomacy*. UNITAR, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht.
22. Feltham, Ralph George (1994): *Diplomatic handbook*. Longman Publishing, New York.
23. Fishman, Jonathan A. (1989): *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*. Clevedon: Multilingual Matters
24. Friedman, Jonathan (1994): *Cultural Identity and Global Process*. London: Sage Publications.
25. Gaenslen, Fritz (1997): »*Advancing Cultural Explanations*«. V: Valerie M. Hudson (ur.): *Culture & Foreign Policy*. Lynnee Rienner Publishers, Boulder, London, str. 265-279.
26. Godina, Vesna V. (1998): *Izbrana poglavja iz zgodovine antropoloških teorij*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
27. Gregori, Janez (2003): »*Čebelarjenje na Kranjskem v času Antona Janše*«. V: Gnilšak, Ida (ur.): *Kranjska čebela. Tradicija in dediščina v sodobnem čebelarstvu na Slovenskem*. Čebelarški muzej, Radovljica.
28. Grdina, Igor (1996): »*Konstituiranje slovenske narodne identitete in slovenska književnost (v trikotniku Avstrija - Jugoslavija - Slovenija)*«. V: Nečak, Dušan (ur.): *Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas*. Zbornik, Lipica, 29. maj – 1. junij 1996. Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 90-110.
29. Grobovšek, Bojan (2000): *Homo Diplomaticus Slovenicus*. Cankarjeva založba, Ljubljana.

30. Hammerschmidt, Anette (1999): *What kind of awareness? Understanding as Orientational Practice*. Predavanje na mednarodni konferenci S.I.E.T.A.R. Europa, 9th Annual Congress, 24. – 27. 2. 1999, Trst (IT).
31. Harlambos, Michael in Holborn, Martin (1999): *Sociologija. Teme in pogledi*. DZS, Ljubljana.
32. Hudson, Valerie M. (1997): »*Culture and Foreign Policy. Developing a Research Agenda*«. V: Valerie M. Hudson (ur.): *Culture & Foreign Policy*. Lynnee Rienner Publishers, Boulder, London, str. 1-24.
33. Janković Branimir M. (1988): *Diplomatija. Savremeni sistem*. Naučna knjiga, Beograd.
34. Jazbec, Milan (2002): *Diplomacija in varnost. Razvoj in približevanje procesov*. Vitrum, Ljubljana.
35. Jazbec, Milan (1997): *Konzularni odnosi*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
36. Jazbec, Milan (1998): »*Vzpostavljane diplomacij novih, malih držav. Uvodna študija*«. V: Milan Jazbec (ur.): *Diplomacija in Slovenci. Zbornik tekstov o diplomaciji in prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*. Založba Drava, Celovec, str. 9-35.
37. Jesih, Jakica (2003): »*Kaj je primerno in kaj ne*«. V: GT: Strokovna revija za gostinstvo, turizem in prehrano, let. IX, št. 51, str. 34-35.
38. Kapš, Peter (2003): *Cviček. Tudi hrana in zdravilo*. Erro, Novo mesto.
39. Kardelj, Edvard (1980): *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja*. DZS, Ljubljana.
40. Kos, Janko (1999): »*Abecedna vojna*«. V: Vidic, Marko (ur.): *Ilustrirana zgodovina Slovencev*. Mladinska knjiga, Ljubljana.
41. Košnik, Bojana (2004): *Poslovni bonton*. Skripta. Ministrstvo za obrambo republike Slovenije, Ljubljana.
42. Kovačič, Lojze (1993): *Zgodbe s panjskih končnic*. Založba mladinska knjiga, Ljubljana.
43. Kovačič-Peršin, Peter (1993): *Zaveza slovenstvu*. Znanstveno publicistično središče, Ljubljana.
44. Kymlicka, Will (1995): *Multicultural Citizenship*. Claredon Press, Oxford.
45. Ložar-Podlogar, Helena (1993): »*Narodopisni motivi na tarok kartah Hinka Smrekarja*«. V: Berger, Aleš (ur.): *Smrekarjev tarok*. Mladinska knjiga, Ljubljana.
46. Makarovič, Gorazd in Rogelj Škafar, Bojana (2000): *Poslikane panjske končnice*. Slovenski etnografski muzej, Ljubljana.
47. Mauss, Marcel (1996): *Esej o daru in drugi spisi*. ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana.

48. McCaffre, Mary Jane in Innis, Pauline (1997): *Protocol. The Complete Handbook of Diplomatic, Official and Social Usage*. Devon Publishing Company, Washington D.C.
49. Miko, Klavdija (2003): »Državniška darila so lahko vredna tudi 250 tisočakov«. V: Ona: Ženski magazin Dela in Slovenskih novic, let. 5, št. 44, str. 37-39.
50. Mikolić, Mario (2002): *Diplomatski i poslovni protokol*. Barbat, Zagreb.
51. Nick, Stanko (1997): *Diplomacija. Metode i tehnike*. Barbat, Zagreb.
52. Nicolson, Harold (1988): *Diplomacy*. Institute for the Study of Diplomacy, Georgetown University, Washington.
53. Ogrizek, Dore in Daninos, Pierre (1966): *Mednarodni bonton*. Zavod za napredek gospodinjstva, Ljubljana.
54. Osolnik, Marjan (1998a): »Diplomacija kot poklic«. V: Milan Jazbec (ur.): *Diplomacija in Slovenci. Zbornik tekstov o diplomaciji in prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*. Založba Drava, Celovec, str. 122-139.
55. Osolnik, Marjan (1998b): »Diplomatski protokol«. V: Milan Jazbec (ur.): *Diplomacija in Slovenci. Zbornik tekstov o diplomaciji in prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*. Založba Drava, Celovec, str. 140-159.
56. Pearsall, Judy (ur.) (1998): »*The New Oxford Dictionary of English*«. Oxford University Press, Oxford.
57. Prešeren, France (1967): *Poezije*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
58. Repe, Božo (1996): »Kaj Slovenci vemo o svoji preteklosti«. V: Anton Kramberger (ur.): *Slovenska država, družba in javnost*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 85-91.
59. Rizman, Rudi (2001): »*Nacionalna država v času globalizacije*«, Slovenska država ob deseti obletnici, Portorož, junij 2001, FDV, Ljubljana.
60. Rudolf, F. (1990): *Kratka zgodovina Slovencev*. Založba Mladinska knjiga, Ljubljana.
61. Rupel, Dimitrij (2001): *Srečanja in razhajanja*. Nova revija, Ljubljana.
62. Rupel, Dimitrij (1992): *Slovenska identiteta, Evropa in globalizacija*. Sproščena Slovenija – Obračun za prihodnost. Nova revija, Ljubljana.
63. Rupel, Dimitrij (1986): *Sociologija kulture in umetnosti*. DZS, Ljubljana.
64. Rupel, Dimitrij (1976): *Svobodne besede. Od Prešerna do Cankarja*. Založba Lipa, Koper.
65. Satow, Ernest Mason (1979): *Satow's Guide to Diplomatic Practice*. 5., revidirana izdaja, Longman Publishing Group, New York.
66. Simoniti, Iztok (1995): *Multilateralna diplomacija*. Teorija in praksa, posebna izdaja, Ljubljana.

67. Simoniti, Iztok (1996): »O nekaterih temeljnih in praktičnih problemih zunanje politike«. V: Anton Kramberger (ur.): *Slovenska država, družba in javnost*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 39-57.
68. Tomc, Gregor (1994): *Profano. Kultura v modernem svetu*. Študentska organizacija Univerze, Ljubljana.
69. Toš, Niko (ur.) (1999): *Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje: 1990 – 1998*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
70. Trajkovski, Georgi (1990): *Diplomatski protokol*. Nova, Beograd.
71. Tylor, Edward Burnett (1958): *The Origins of Culture. Part I of 'Primitive Culture'*. Harper & Brothers, New York.
72. Velikonja, Mitja (2002): »Dom in svet. Kultura in študije naroda.« V: Debeljak, Aleš, Stankovič, Peter, Tomc, Gregor, Velikonja, Mitja (ur.): *Cooltura. Uvod v kulturne študije*. Študentska založba, Ljubljana.
73. Voglar, Dušan (ur.) (1998): *Enciklopedija Slovenije. 12. zvezek*. Založba Mladinska knjiga, Ljubljana.
74. Vukadinović, Radovan (1995): *Diplomacija. Strategija političnih pogajanj*. Arah consulting, Ljubljana.
75. Zelmanović, Đorđe (1990): *Ilustrirani bonton in protokol*. Založba Obzorja, Maribor.

11.2. Viri

1. Internet 1:

Diplomacija, protokol:

- <http://www.diplomacy.edu/> (19.01.2004)

2. Internet 2:

Diplomatski protokol:

- http://www.sigov.si/mzz/ministrstv/diplomatsk_prot.html (19.1.2004)

3. Internet 3:

Glažutarstvo na Slovenskem:

- <http://www.rogaska-slatina.si/index.php?id=40&print=1> (30.07.2004)

4. Internet 4:

Idrijske čipke:

- http://lokotavci.tripod.com/idrijska_cipka.htm

5. *Internet 5:*

Od brezove metle do srebrnega krožnika: Razstava daril predsednika Republike Slovenije gospoda Milana Kučana:

- <http://www.muzej-nz.si/kucan/Kucan.html> (02.10.2003)
- <http://www.muzej-nz.si/kucan/zlozenka.html> (02.10.2003)

6. *Internet 6:*

Program uradnega obiska predsednika ZDA Williama Jeffersona Clintona v Republiki Sloveniji:

- http://www.uvi.si/clinton/slo/c1001_1orig.html,
- http://www.uvi.si/clinton/slo/c1001_2.html,
- http://www.uvi.si/clinton/slo/c1001_31kuc.html (06.02.2004)

7. *Internet 7:*

Protokol Republike Slovenije:

- <http://www.sigov.si/vrs/slo/ministrstva/protokol-rs.html> (18.05.2004)

8. *Internet 8:*

Protokolarni objekti:

- <http://www.gov.si/brdo/slo/brdos.html> (19.01.2004)

9. *Internet 9:*

Vila Bled:

- <http://www.vila-bled.com/si-index.html>,
- <http://www.vila-bled.com/si-zgodovina.html> (23.04.2004)

10. *Internet 10:*

Vila Tartini:

- http://www.portoroz.si/strunjan/strunjan_slo.htm

11. *Interni vir 1:*

Menü uradne večerje v čast ameriškega predsednika njegove ekscelence Williama Jeffersona Clintona in gospe Hillary Rodham Clinton:

12. *Interni vir 2:*

Programi obiskov tujih političnih funkcionarjev v Sloveniji:

- interno gradivo, Ministrstvo za obrambo RS (avgust 2003)

13. *Interni vir 3:*

Programi obiskov slovenskih političnih funkcionarjev v tujini:

- interno gradivo, Ministrstvo za obrambo RS (avgust 2003)

14. *Interni vir 4:*

Zdravica predsednika Republike Slovenije Milana Kučana ob obisku predsednika ZDA Williama Jeffersona Clintona:

- interno gradivo

15. *Odlok o upravljanju protokolarnih zadev v SR Sloveniji.* Ur.l.SRS, št.43-2200/85 (30.7.1985).

16. *Odlok o ustanovitvi Protokola.* Ur.l.SRS, št.29-1984 (5.8.1988).

17. Prednostni red:

- Benedetti, Ksenija (07.02.2004): *Polnočni klub.* RTV Slovenija, 1. program

18. Promocijsko gradivo:

- (2002): *Poslovni protokol. Zadrega, izziv ali priložnost.* Elite izobraževanje, Ljubljana.

19. *Sklep o določitvi protokolarnih pravil.* Ur.l.RS, št.36-2344/94 (22.6.1994).

20. *Sklep o spremembah in dopolnitvah sklepa o določitvi protokolarnih pravil.* Ur.l.RS, št.24-1771/95 (6.5.1995).

21. *Zakon o zunanjih zadevah.* Ur.l.RS, št.1-29/91 (25.6.1991).

11.3. Pogovori

1. Pogovori z uslužbenci Protokola Republike Slovenije, junij 2004
2. Pogovori z uslužbenci Protokola Republike Slovenije, julij 2004
3. Pogovor: Košnik Bojana, vodja Službe za protokol na Ministrstvu za obrambo RS, avgust 2003
4. Pogovor: Košnik Bojana, vodja Službe za protokol na Ministrstvu za obrambo RS, maj 2004
5. Pogovor: Košnik Bojana, vodja Službe za protokol na Ministrstvu za obrambo RS, marec 2004
6. Pogovor: Košnik Bojana, vodja Službe za protokol na Ministrstvu za obrambo RS, april 2004
7. Pogovor: Sekirnik Vlado, vodja Protokolarne službe protokolarnega objekta Brdo pri Kranju, januar 2004
8. Pogovori z domačinko U.M. iz Mengša, julij 2004

12. PRILOGE

- ***PRILOGA A: Primer vsebinskega sklopa enega izmed seminarjev 'Poslovni protokol'***
- ***PRILOGA B: Protokolarna ceremonialna pravila v Republiki Sloveniji:
Predaja akreditivnih pisem v Republiki Sloveniji***
- ***PRILOGA C: Menü uradne večerje v čast ameriškega predsednika njegove
ekscelence Williama Jeffersona Clintona in gospe Hillary Rodham Clinton***
- ***PRILOGA D: Zdravica predsednika Republike Slovenije Milana Kučana ob
obisku predsednika ZDA Williama Jeffersona Clintona***
- ***PRILOGA E: Področja, ki prihajajo v poštev za načrtovanje in oblikovanje
protokolarnih daril***

PRILOGA A

PRIMER VSEBINSKEGA SKLOPA ENEGA IZMED SEMINARJEV 'POSLOVNI PROTOKOL'

VSEBINA

Pravila poslovnega protokola

Pozdravljanje, predstavljanje, rokovanje

Vrstni red pomembnosti

Vloga gostitelja

Razvrščanje gostov in posedanje za mizo

Pravila vedenja za pogrnjeno mizo

Vrste pogostitev

Poslavljanje

Poslovna darila in zahvale

*Vzdrževanje stikov s poslovnimi partnerji in
mediji*

Navade in običaji v drugih državah

Vir: propagandna zloženka za seminar – Poslovni protokol: zadrega ali izziv

PRILOGA B

PROTOKOLARNA CEREMONIALNA PRAVILA V REPUBLIKI SLOVENIJI: Predaja akreditivnih pisem v Republiki Sloveniji

Ob dogovorjenem času pride šef diplomatskega protokola zunanjega ministrstva v rezidenco oziroma v uradne prostore diplomatske misije. Po krajšem srečanju šef diplomatske misije in šef diplomatskega protokola MZZ²⁰ zapustita rezidenco oziroma uradne prostore in se z uradnim predsedniškim vozilom RS²¹ po določeni trasi z eskorto odpeljeta do palače Predsedstva RS.

Na uradnem predsedniškem vozilu sta izobešeni zastavici RS.

Šefa misije lahko spremljajo le trije člani diplomatskega osebja veleposlaništva, ki se vozijo z vozili veleposlaništva. (Veleposlaništvo diplomatskega protokola MZZ predhodno sporoči imena in nazive spremljevalcev ter registrske številke vozil veleposlaništva, ki se vključijo v častno kolono vozil.)

Uradno vozilo se ustavi na cestišču pred glavnim vhodom v palačo predsedstva (Prešernova ulica 8).

Častna enota teritorialne obrambe RS je na obeh straneh rdeče preproge ob vhodu v palačo.

Pred stavbo predsedstva pričakuje šefa misije šef protokola RS.

Šef misije pozdravi in pregleda častno enoto z rahlim priklonom.

Šef misije v spremstvu obeh šefov protokolov in članov diplomatskega osebja veleposlaništva vstopi v veliko dvorano. Poleg predsednika Predsedstva RS pričakujejo veleposlanika

²⁰ MZZ – Ministrstvo za zunanje zadeve

²¹ RS – Republika Slovenija

minister za zunanje zadeve ali njegov namestnik, šef kabineta predsednika in svetovalec predsednika za zunanjepolitična vprašanja.

Šef misije se ustavi na določenem mestu pred mikrofonom.

Člani spremstva stojijo za šefom misije po preseansu z leve na desno.

Šef protokola RS predstavi predsedniku šefa misije z glasnim izgovarjanjem njegove funkcije, polnega imena in naziva države.

Sledi kratek nagovor šefa misije.

Šef misije počaka na odgovor predsednika. Po končanem predsednikovem govoru šef misije stopi k predsedniku in mu izroči akreditivno pismo (in pismo o odpoklicu svojega predhodnika).

Predsednik sprejme akreditivno pismo.

Šef misije predstavi predsedniku Predsedstva RS in prisotnim slovenskim osebnostim člane svojega spremstva. Posebnost slovenskega protokola je, da predaji lahko prisostvuje soproga šefa misije.

Po predstavitev predsednik Predsedstva RS povabi šefa misije na pogovor v zlati salon predsedstva.

Pogovora se udeležijo spremljevalci veleposlanika in slovenske osebnosti, ki so prisostvovale predaji akreditivnih pisem.

Po končanem pogovoru se šef misije poslovil od predsednika predsedstva in slovenskih osebnosti ter v spremstvu šefa protokola zapusti salon.

Šef protokola RS in šef diplomatskega protokola pospremita šefa misije in člane diplomatskega osebja veleposlaništva do izhoda iz stavbe.

Po izhodu iz palače šef misije opravi pregled častne enote TO²²; poslovi se z lahnim prikonom.

Šef misije stopi v uradno vozilo, ki ima zdaj na desni strani zastavico njegove države.

V spremstvu šefa diplomatskega protokola MZZ se šef misije po določeni trasi (mimo skupščine RS ter Prešernovega spomenika in skozi stari del mesta) odpelje v veleposlaništvo ali v svojo rezidenco.

Opombe:

Govor: če je govor veleposlanika napisan, se ena kopija vnaprej pošlje diplomatskemu protokolu MZZ.

Oblačila: temna obleka, diplomatska uniforma, nacionalno oblačilo.

Zastave: po vrnitvi s ceremonije ob predaji akreditivnega pisma se na uradno predsedniško vozilo izobesi zastavica države šefa misije. Misije zaprosijo, da nekaj dni pred predajo akreditivnega pisma dostavijo diplomatskemu protokolu MZZ zastavo, ki se izobesi na palačo predsedstva (cca 3m) in zastavico za uradno predsedniško vozilo.

Vir: Čačinovič, Rudi (1994): *Slovensko bivanje sveta: Razvoj in praksa diplomacije. Enotnost, Ljubljana, str. 143 – 145.*

²² TO – Teritorialna obramba oziroma danes Slovenska vojska

PRILOGA C

***MENÜ URADNE VEČERJE V ČAST AMERIŠKEGA PREDSEDNIKA NJEGOVE
EKSCÉLENCE WILLIAMA JEFFERSONA CLINTONA IN GOSPE HILLARY
RODHAM CLINTON***

PRILOGA D

***ZDRAVICA PREDSEDNIKA REPUBLIKE SLOVENIJE MILANA
KUČANA OB OBISKU PREDSEDNIKA ZDA WILLIAMA JEFFERSONA
CLINTONA***

PRILOGA E

PODROČJA, KI PRIHAJAJO V POŠTEV ZA NAČRTOVANJE IN OBLIKOVANJE PROTOKOLARNIH DARIL

Bogataj (Bogataj, 1994: 31-32) omenja naslednja področja, ki prihajajo v poštev za načrtovanje in oblikovanje protokolarnih daril:

- posamezne panoge domače obrti,
- posamezne dejavnosti v okviru umetnoobrtne produkcije in izdelki sodobnega oblikovanja,
- replike, kopije in ponaredki,
- likovna dela,
- grafični oz. tiskarski izdelki,
- izdelki s področja kulinarične kulture,
- darila s področja glasbenih in video medijev,
- industrijski izdelki (tudi izdelki industrijskega oblikovanja),
- pisarniška darila,
- humorna ali duhovita darila,
- darila za osebno nego,
- darila s področja mode in modnih dodatkov,
- ure,
- noži in orožje,
- darila za osebno opremo,
- predmeti za notranjo opremo stanovanj in pisarn,
- darila s področja hobijev,
- darila za zbiralce,
- darila s področja iger itn.

Vir: Bogataj, Janez (1994): Kultura poslovnih, promocijskih in protokolarnih daril. Ethno, Ljubljana.